

שקר החן והבל הפוטושופ: עשור לחקיקתו של החוק להגבלת משקל בתעשיית

הדוגמנות

גליה הילדסהימר*

החוק להגבלת משקל בתעשיית הדוגמנות הוא חוק חדשני וראשון מסוגו המטיל איסור על העסקת דוגמניות בתת-משקל והמחייב הצגת הבהרה בדבר שימוש בעריכה גרפית לשם הצרת היקפי גוף בעולם הפרסום. מטרת החוק היא להילחם בתופעת הפרעות האכילה, אלא שמאמר זה מלמד כי חרף הבשורה הטמונה בו, במבחן התוצאה החוק נכשל. כותרתו של החוק מלמדת על כוונה להטיל מגבלות על תעשיית הדוגמנות, אולם בפועל הוא מגביל בעיקר את הדוגמניות עצמן. החוק מכפיף את הדוגמניות למשטר של בדיקות תקופתיות של מדד מסת גוף ומדיר מן העיסוק במקצוע דוגמניות שמשקלן חורג מהסטנדרט שנחשב לתקין. במקביל מתיר החוק לתעשייה להמשיך להשיא את רווחיה תוך שימוש בייצוגי גוף נשיים של רזון קיצוני ובלבד שהדבר נעשה תוך שימוש בעריכה גרפית ובכפוף להצהרה על כך על גבי הפרסומת. הדוגמניות מצידן משלמות תשלומי כפל: הן בסיכון לפתח בעצמן הפרעות אכילה והן מאבדות עקב כך את מקור פרנסתן. הזרקור שמפנה החוק לתעשיית הדוגמנות מוסט אם כן לעברן של הדוגמניות, משל היו הן הגורם להפרעות האכילה בציבור, תוך התעלמות מהיותן בעצמן קורבן של תכתיבי אידיאל היופי. המאמר מציג ניתוח של החוק לאור כלי ביקורת פמיניסטיים וחוקתיים. הוא בוחן את הכניעה לאידיאל הרזון של העולם המערבי ומציגה כתוצר של תכתיב חברתי רב-עוצמה, אשר תעשיית הדוגמנות מהווה כוח מרכזי במסגרתו. הטענה נתמכת בגישה הקישורית, הבוחנת את היחסים שבין תעשיית הדוגמנות לבין הדוגמניות והציבור. עוד מציג המאמר כיצד משקף החוק פריצה, אם כי חלקית בלבד, של הדיכוטומיה שבין הספרה הפרטית לציבורית. כמו כן בוחן המאמר את החוק לאור הביקורת הפמיניסטית על דינמיקת הצבירה הקפיטליסטית ועל הניצול העומד ביסודה של הדוגמניות, שבאמצעותו משיגה התעשייה את אותה צבירה. עוד נבחנת במאמר מידת חוקתיותן של המגבלות שמטיל החוק, ומועלית הצעה להחליף את קריטריון תת-המשקל של הדוגמניות במבחן של כשירות בריאותית לעסוק במקצוע כבסיס לאיסור שמטיל החוק על העסקתן. עוד מציע המאמר להרחיב את מגוון ייצוגי הגוף בעולם הפרסום וכן להשלים את החסר בחוק בקביעת מנגנונים לאכיפתו. הצעות אלה ישרתו הן את התכלית של בריאות הציבור והן את התכלית של ההגנה על הדוגמניות. עם זאת, לצד הביקורת על כשליו של החוק, מכיר המאמר בתרומתו של החוק לפיתוח מודעות ציבורית לייצוגי הגוף הבלתי מציאותיים של תעשיית האופנה. מודעות זו מהווה פתח לביקורת ציבורית הקוראת למיגור תופעת ניצול הדוגמניות ואף להפיכתה לבלתי רווחית.

* דוקטור למשפטים, המרכז האקדמי פרס. תודתי נתונה לד"ר חמדה גור אריה, ראש החוג למשפטים, המרכז האקדמי פרס, על השיח המעשיר ועל הערותיה החשובות לגרסה קודמת של מאמר זה. אבקש להודות גם למערכת המשפט ולעורכת, ד"ר עדי יוכט, וכן לעוסקות ולעוסקים במלאכת שיפוט המאמר על ההצעות המועילות שתרמו לפיתוחו.

א. מבוא: "חוק הדוגמניות" ואידיאל היופי של העולם המערבי. א.1 תעשיית הדוגמנות ואידיאל היופי של העולם המערבי. א.2 "חוק הדוגמניות". ב. האם החוק חוקתי? ב.1 תולדות "חוק הדוגמניות". ב.2 ההגבלה על השימוש בעריכה גרפית – האם היא מידתית? ב.3 פגיעה בזכויות היסוד של הדוגמניות. ב.4 סיכום ביניים: האם הקשיים החוקתיים שמעורר החוק ניתנים לריפוי? ג. כשלינו הנוספים של חוק הדוגמניות. ג.1 שלל חסרונותיו של חוק הדוגמניות. ג.2 הצעות לתיקון חוק הדוגמניות. ד. חוק הדוגמניות במבט השוואתי. ד.1 החקיקה הצרפתית. ד.2 אסטרטגיות הנקטות במדינות נוספות. ה. חוק הדוגמניות, אידיאל הספרות הנפרדות והגישה הקישורית. ה.1 חוק הדוגמניות לאור אידיאל הספרות הנפרדות. ה.2 חוק הדוגמניות לאור הגישה הקישורית. ו. חלקיות הישגיו של חוק הדוגמניות. ו.1 חופש העיסוק של מי? ו.2 דוגמניות בשירות תעשיית היופי. ו.3 האשמת הקורבן. ז. ואף על פי כן – האם פנינו לשינוי? ז.1 השפעת החוק על המודעות הציבורית. ז.2 השפעת המודעות הציבורית על התעשייה – Victoria's Secret כמקרה מבחן. ח. סיכום.

א. מבוא: "חוק הדוגמניות" ואידיאל היופי של העולם המערבי

א.1 תעשיית הדוגמנות ואידיאל היופי של העולם המערבי

בשנת 2022 מלא עשור לחקיקתו של חוק הגבלת משקל בתעשיית הדוגמנות, התשע"ב–2012 (להלן: "החוק" או "חוק הדוגמניות"), ובאחד בינואר 2023 צוין עשור לכניסתו לתוקף.¹ בכך הפכה מדינת ישראל למדינה הראשונה בעולם המטילה מגבלות בעלות תוקף משפטי מחייב על משקל ועל ייצוגי גוף בתעשיית הפרסום והדוגמנות.² עניינו של מאמר זה בניתוח היבטים שונים של חוק חלוצי ופורץ דרך זה תוך בחינת הוראותיו המרכזיות לאור ביקורת משפטית חוקתית ולאור כלי ביקורת של הזרם הפמיניסטי הרדיקלי. בניתוח זה אציג את חשיבות תכליותיו של החוק לצד כישלונו בהשגתן. אבקש להמחיש כיצד יותר משמגביל החוק את תעשיית הדוגמנות, מגביל הוא את הדוגמניות הפועלות בשירות התעשייה ופוגע בזכותן לחופש העיסוק. ניתוח זה יוביל למסקנה כי על אף חדשנותו של החוק במישור הבינלאומי, ספק אם ניתן לומר לגביו כי הוא טומן בחובו בשורה משמעותית. אשר על כן אציע לאורך המאמר כמה תיקונים אפשריים לחוק. לצד זאת אבקש לבסס את הטענה כי עיקר תרומתו של החוק הוא בשינוי התודעה הציבורית ביחס להשלכותיהם הבריאותיות של ייצוגי גוף בעולם הדוגמנות המשדרים רזון קיצוני.

¹ לפי ס' 7 לחוק הגבלת משקל בתעשיית הדוגמנות, התשע"ב–2012, ס"ח 230 (להלן: "חוק הדוגמניות או החוק"), הוא יחול על כל פרסומת שצולמה או שנעשתה בה עריכה גרפית לשם הצרת היקפי גוף מיום תחילת תוקפו והלאה.
² Julie Gladstone, *The Skinny on BMI-Based Hiring: An Assessment of the Legality and Effectiveness of Israel's Weight Restriction Law*, 15 WASH. U. GLOBAL STUD. L. REV. 495, 495 (2016) (להלן: "גלאדסטון").

חוק הדוגמניות בא לעולם במטרה להתמודד עם השלכות אידיאל היופי של העולם המערבי. אידיאל זה, מסבירה דברה רוהד (Deborah Rohde), מכתוב סטנדרטים חברתיים של נראות חיצונית, אשר פועלים במלוא עוצמתם בעיקר (אם כי לא רק) ביחס לנשים,³ ומטיל על נשים מטלות חסרות תוחלת להגשמת אידיאלים לאו בני השגה ביחס לגוף הנשי בכללותו.⁴ היטיב לפרט זאת פול בנסון (Paul Benson). לדבריו, נשים עסוקות באופן תמידי במריטה, בצביעה, בהתאמה, בשיזוף, בהרעבה ובבחינה דקדקנית של גופן.⁵ הופעה חיצונית המתאפיינת על ידי רזון קיצוני (להלן: "אידיאל הרזון") מהווה חלק מ"אידיאל היופי" של העולם המערבי ומשמשת למעשה כמרכיב מרכזי של אידיאל זה.⁶ התמודדות עם אידיאל הרזון עומדת אם כן בבסיס תכליותיו של חוק הדוגמניות.

בביקורתה על אידיאל היופי הנשי טוענת נעמי וולף (Naomi Wolf) כי למרות שלנשים בימינו קיימת גישה ליותר כסף וליותר כוח מאשר בעבר, כאשר נבחנת השאלה כיצד נשים מרגישות ביחס לעצמן מבחינה פיזית, הרי שבשל כפיפותן לשליטה החברתית של מיתוס היופי, מצבן גרוע ממצבן של סבותיהן הבלתי משוחררות.⁷ אכן, העיסוק האינסופי בדרישות הנראות החיצונית משליך על כל תחומי חייהן של נשים: בתחום הבריאות נשים מכפיפות את עצמן לפרקטיקות של דיאטות הפוגעות בבריאותן, עוברות ניתוחים קוסמטיים או נועלות נעלי עקב שגורמות לבעיות אורתופדיות; בתחום בריאות הנפש הדאגה והחשש סביב המראה החיצוני מובילים לדיכאון, לחרדה ולדימוי עצמי נמוך; בתחום התעסוקה המראה החיצוני מוביל להפליה; ובתחום החברתי מראה חיצוני של נשים מוביל להפצתן ולהקטנתן.⁸

אידיאל הרזון מקבל ביטוי מובהק במגמת ההפחתה המתמדת, הניכרת בממדי גופן של דוגמניות כמו גם של אייקוני תרבות אחרים, ובכלל זה שחקניות קולנוע, כוכבות טלוויזיה ועוד.⁹ מגמה זו עומדת בניגוד מוחלט

³ ראו למשל DEBORAH L. ROHDE, THE BEAUTY BIAS 30–31 (2010) (להלן: "רוהד 2010").
⁴ Deborah L. Rhode, *Appearance as a Feminist Issue*, 69 SMU L. REV. 697 (2016) (להלן: "רוהד 2016").
⁵ Paul Benson, *Autonomy and Oppressive Socialization*, 17 SOCIAL THEORY AND PRACTICE 385–386 (1991) (להלן: "בנסון").

⁶ לשם המחשה ראו למשל NAOMI WOLF, THE BEAUTY MYTH – HOW IMAGES OF BEAUTY ARE USED AGAINST WOMEN (2002) (להלן: "וולף"). ספר זה, אשר ראה אור לראשונה בשנת 1991, מציג ניתוח פמיניסטי של השלכות אידיאל היופי על נשים, ומוקדש בו פרק שלם לנושא ממדי הגוף – פרק 7 שכותרתו "רעב", בעמ' 179–217.
⁷ שם.

⁸ רוהד 2016, לעיל ה"ש 4, בעמ' 704–700; רוהד 2010 לעיל ה"ש 3, בעמ' 3–4, 31–30, 39–40. רוהד מסבירה כי בנות מתבגרות עושות דיאטות שיש בהן כדי להוביל להפרעות אכילה. על השפעות אידיאל היופי על נשים ראו גם DEBRA L. GIMLIN, BODY WORK – BEAUTY AND SELF IMAGE IN AMERICAN CULTURE 4, 96–104 (2002) (להלן: "גימלין"). גימלין מצביעה על הקשר בין שיקולים תרבותיים ביחס לאופן שבו נשים מוערכות בהתאם למראה החיצוני שלהן לבין הנטייה לעבור ניתוחים פלסטיים.
⁹ כך למשל עולה מן הנתונים שאספה דברה רוהד. ראו רוהד 2010, לעיל ה"ש 3, בעמ' 59. ראו גם Abigail Morris et al., *The Changing Shape of Female Fashion Models*, 8 INTERNATIONAL J. OF EATING DISORDERS 593 (1989) השינוי בממדי גוף של דוגמניות לאורך שני עשורים, ונמצא כי דוגמניות גבוהות בהרבה ובעלות משקל נמוך באופן משמעותי ממה שהיה מקובל בעבר, וכי תופעה זו נמצאת במגמת עלייה מתמדת. אכן, ממצאי מחקר נרחב שנערך בשנת 2016 ובחן את אוכלוסיית הדוגמניות הראה כי דוגמניות נתונות תחת לחץ כבד להפחית את משקל גופן ולשמור על משקל גוף נמוך במיוחד, באופן שמוביל אותן לנקוט פעולות להפחתת משקל שפוגעות בבריאותן, כך שהן נמצאות בסיכון לפתח הפרעות אכילה. ראו Rachel F. Rogers et al., *Results of a Strategic Science Study to Inform Policies Targeting Extreme Thinness Standards in the Fashion Industry*, 50 THE INTERNATIONAL J. OF EATING DISORDERS 284, 287, 289 (2017) (להלן: "רוג'רס ואח'").

למגמת העלייה בממדי ההשמנה בקרב האוכלוסייה בעולם בכלל ובישראל בפרט.¹⁰ ביטוי נוסף של אידיאל הרזון הוא בשימוש שנעשה על ידי מפרסמים בתוכנות של מניפולציה גרפית (כגון "פוטושופ") לשם הצרת היקפי גוף. ריטושן של תמונות המשמשות לפרסום במטרה לייצר ייצוגים בלתי מציאותיים של יופי (בעיקר) נשי המתאפייני על ידי אידיאל הרזון נעשה חזון נפרץ, ותדירותו הולכת וגוברת אף היא.¹¹ התוצאה היא אם כן ייצוג כמעט תמידי בעולם הפרסום של דמויות נשיות המייצגות רזון קיצוני. ייצוג נפוץ זה, בין אם הוא נובע מממדי גופן הנמוכים באופן משמעותי של הדוגמניות המצולמות, אשר אף ייתכן כי הן מתמודדות עם הפרעות אכילה,¹² ובין אם הוא משקף תמונת גוף מרוטשת, אינו משקף דמויות נשיות הרווחות במציאות.

בהציגן את אותן תמונות המשדרות רזון קיצוני, תעשיית הדוגמנות בפרט, והמדיה בכלל, נחשבות לגורם מרכזי המעצב והמכתיב את אידיאל היופי ואת השלכותיו.¹³ לצד זאת קיימת עלייה ניכרת בצריכת "שעות המסך" בקרב בני ובנות נוער, כאשר מחד גיסא, תוצאתה הבלתי נמנעת היא שיעור חשיפה גבוה למדיה ולמסרים שהיא משדרת לגבי ממדי גוף,¹⁴ ומאידך גיסא, צריכה זו כשלעצמה נחשבת לאחד הגורמים למגמת ההשמנה בקרב האוכלוסייה.¹⁵ המסרים הללו בדבר אידיאל הרזון אינם בני השגה עבור אלו הצופים (ובעיקר הצופות) בהם, כי אם בדרך של דיאטה קיצונית בעלת השלכות בריאותיות שעלולות להתפתח לכדי הפרעות אכילה. אשר על כן, גוברת והולכת ההכרה בקשר בין ייצוגי הרזון הקיצוני בעולם הדוגמנות והפרסום לבין מגמת העלייה בקרב האוכלוסייה בכלל ובקרב ציבור הנשים בפרט בנטייה לפתח הפרעות אכילה.¹⁶

"הפרעות אכילה" מאופיינות כהפרעה מתמשכת באכילה או בהתנהגויות הכרוכות באכילה, שתוצאתה היא שינוי בצריכה ובספיגה של מזון באופן שפוגע משמעותית בבריאות הפיזית או בתפקוד הפסיכולוגי.¹⁷ בישראל, כמו במדינות אחרות שבהן נוהגת התרבות המערבית, תופעת הפרעות האכילה רווחת בקרב

---

¹⁰ לעניין תופעת ההשמנה הגלובלית ראו (2000) WHO, OBESITY: PREVENTING AND MANAGING THE GLOBAL EPIDEMIC (להלן: "דו"ח WHO"). לעניין תופעת ההשמנה בארצות הברית ראו AMA House Of Delegates, *Recognition of Obesity as a Disease, Resolution: 420 (A-13)* (2013) (להלן: "החלטת ה-AMA"). לעניין תופעת ההשמנה בישראל ראו תנועתה של הוועדה להתנהגויות בריאות **התנהגויות בריאות: מניעה וטיפול בהשמנה, דו"ח היוזמה "לעיתיד בריא 2020"** 84 (2011), (להלן: "דו"ח מניעה וטיפול בהשמנה").

¹¹ Eric Kee & Hany Farid, *A Perceptual Metric for Photo Retouching*, 108 PNAS 19907, 19907 (2011).

¹² על הקשר בין העיסוק בדוגמנות לנטייה לפתח הפרעות אכילה ראו גלאדסטון, לעיל ה"ש 2, בעמ' 498-499.

¹³ ראו למשל Strahan et al., *Victoria's Dirty Secret: How Sociocultural Norms Influence Adolescent Girls and Women*, 34 PERSONALITY & SOCIAL PSYCHOLOGY 288, 288-289 (2008) (להלן: "סטרהן ואח'").

¹⁴ Caitlin McBride et al., *Digital Manipulation of Images of Models' Appearance in Advertising: Strategies for Action Through Law and Corporate Social Responsibility Incentives to Protect Public Health*, 45 AM. J. L. & MED. 8-9 (2019) (להלן: מק'ברידי ואח'').

¹⁵ דו"ח מניעה וטיפול בהשמנה, לעיל ה"ש 10, בעמ' 85.

¹⁶ קיימים מחקרים רבים המעידים על קשר בין חשיפה במדיה לתמונות המציגות רזון קיצוני לבין הנטייה לפתח הפרעות אכילה. לסקירה של מחקרים מסוג זה ראו למשל Jane Ogden & Faye Sherwood, *Reducing the Impact of Media Images: An Evaluation of the Effectiveness of an Air-Brushing Educational Intervention on Body Dissatisfaction*, 108 HEALTH EDUCATION 489, 489-490 (2008) (להלן: "אוגדן ושרווד"). לסקירת המחקרים בעניין זה ראו מק'ברידי ואח', לעיל ה"ש 14, בעמ' 7, 11; סטרהן ואח', לעיל ה"ש 13, בעמ' 288-289; גימלין, לעיל ה"ש 8, בעמ' 4.

¹⁷ AMERICAN PSYCHIATRIC ASSOCIATION, *DIAGNOSTIC AND STATISTICAL MANUAL OF MENTAL DISORDERS (DSM-5)* (5th ed. 2013) 329 (V). סוגי הפרעות האכילה כוללים, בין היתר, הפרעת אכילה נמנעת/מוגבלת, אנורקסייה נרבוזה, בולמיה נרבוזה, הפרעת אכילה התקפית, הפרעות אכילה מסווגות אחרות והפרעות אכילה בלתי מסווגות. ראו שם, בעמ' 329-354; ראו גם מרב פלג-גבאי **מערך הטיפול בהפרעות אכילה בישראל** 6-7 (הכנסת, מרכז מחקר ומידע 2022), (להלן: "דו"ח מערך הטיפול בהפרעות אכילה בישראל").

האוכלוסייה.¹⁸ על פי דו"ח של המרכז למחקר ומידע של הכנסת לא קיימים בישראל נתונים מדויקים בדבר שיעור התחלואה בהפרעות אכילה, וזאת ממגוון סיבות ובהן תת־דיווח בקרב המתמודדים עם הפרעות האכילה ואיסוף נתונים לוקה בחסר על ידי גורמי הבריאות השונים.¹⁹ עם זאת, ההערכה של משרד הבריאות היא כי שיעור המתמודדים עם הפרעות אכילה בקרב האוכלוסייה נע בין 6% ל־8%.²⁰ כמו כן, ניכרת עלייה מדאיגה בשיעור הפרעות האכילה עקב מגפת הקורונה.²¹ לצד זאת קיים בארץ מחסור חמור בכוח אדם ובפתרונות טיפוליים למתמודדים עם הפרעות אכילה,²² הן מבחינת זמינות הטיפולים לאלה הזקוקים להם והן מבחינת הפריסה הגאוגרפית הארצית.²³

2.א. "חוק הדוגמניות"

הרקע המפורט לעיל עמד אם כן לנגד עיניו של המחוקק הישראלי, ולאור הרצון למנוע את תופעת הפרעות האכילה בישראל, בא לעולם "חוק הדוגמניות", שהוא כאמור חוק ראשון מסוגו במישור הבינלאומי.²⁴ בדברי ההסבר להצעת החוק נאמר כי מטרתו היא: "לצמצם את ההשלכות שיש לחשיפה לפרסום המציג דוגמנים ודוגמניות, וכן אנשים ידועים ומפורסמים, רזים באופן קיצוני, על יצירת דימוי גוף נמוך והתפתחות הפרעות אכילה בישראל".²⁵ ד"ר רחל אדטו, חברת הכנסת לשעבר וממובילי הליך החקיקה, הציגה את הרקע לחקיקת החוק בכמה דיונים פרלמנטריים. כך למשל באחד מדיוני הוועדה לעבודה, רווחה ובריאות של הכנסת טענה אדטו כי: "... נחשף נושא ענק, נחשף שאין מקומות שיקום, אין מקומות אשפוז, אין מימון ולא ניתן טיפול לבנות האלה, ונחשפו מספרים שאתה לא מאמין שהם מספרים אמיתיים – 1,500 בני נוער מדי שנה נכנסים למעגל של חולים בהפרעות אכילה... ולכן אם יש שאלה למה צריך המחוקק להתערב ולמה לא להשאיר למשרד הבריאות ולשטח את הטיפול במחלה, התשובה היא שהוא צריך להתערב, כי יש פה מספר גורמים שחברו יחד כדי להשפיע על התנהלות המחלה... לחוק הזה יש מטרה מאוד מוגדרת... לנתץ את המשולש הקדוש שהוכח מדעית, זה המשולש הקדוש שבין פרסומת, דימוי גוף והתפתחות הפרעות אכילה...".²⁶ במהלך הליכי החקיקה נתקלו טענות מסוג זה בהתנגדות בעיקר מצד סוכני דוגמניות. כך למשל

¹⁸ על הקשר בין חשיפה לתרבות מערבית לפיתוח הפרעות אכילה בישראל, ראו דברי איתן גור ואחי' ולפיהם חדירת תרבות המערב לאוכלוסיות מיעוט מסורתיות בישראל כמו חרדים, ערבים, בדואים ודרוזים הביאה לעלייה בשיעור הפרעות האכילה בקרב אותן אוכלוסיות. Eitan Gur et al., *Editorial: New Horizons in the Classification, Biology and Management of Eating Disorders*, 54 ISRAEL J. OF PSYCHIATRY 3 (2017).

¹⁹ ראו דו"ח מערך הטיפול בהפרעות אכילה בישראל, לעיל ה"ש 17.

²⁰ ראו שם. בדו"ח מובהר כי הנתונים המופיעים בו לוקים בחסר וכוללים נתונים סותרים שנשלחו על ידי גורמי הבריאות השונים. על כן, מדובר בהערכות בלבד.

²¹ על פי הנתונים שדיווחה קופת חולים מכבי, שיעור הפרעות האכילה בקרב בני נוער עלה בשנת 2021 ב־56%. ראו שם, בעמ' 42–43.

²² שם, בעמ' 37–40.

²³ היעדר זמינותם של טיפולים למתמודדים עם הפרעות אכילה בפריפריה אף זכה לביקורת מצד בית המשפט. בעניין אפי' (משפחה ב"ש) 58245-11-16 פלוגית נ' היועמ"ש/משרד הרווחה – לשכה משפטית ירושלים (נבו 1.1.2017), נאמר כי על המדינה כרגולטור של קופות החולים ועל קופות החולים עצמן מוטלת החובה לדאוג לכך שלא יהיה מחסור במטפלים בכל אזורי הארץ.

²⁴ גלאדסטון, לעיל ה"ש 2.

²⁵ הצעת חוק להגבלת משקל בתעשיית הדוגמנות, התשע"א–2011, ה"ח 384 (להלן: "הצעת החוק משנת 2011").

²⁶ פרוטוקול ישיבה 644 של ועדת העבודה, הרווחה והבריאות של הכנסת ה־18, 4–5 (5.3.2012), שהתקיימה לקראת קריאה שנייה ושלישית של החוק (להלן: "פרוטוקול ישיבת הוועדה מיום 5.3.2012").

טען דוד ישעיהו, נציג סוכנות "יולי", כי: "אני לא רואה את הקשר הישיר... לעניין זה עם המודל לחיקוי שיש מבחינת הבנות... יש פה גם בעיות... שזה גם בעיות נפשיות, בבית, מצוקות ולא משנה מה. יש שלל דברים וזה לא רק עניין של רואים בחורה יפה ורזה, וזה גורם לאנורקסייה".²⁷ טענה זו מקבלת מענה בדברי אדטו לפיהם: "יש גורמים שונים המביאים להפרעת אכילה, כגון דימוי גוף נמוך, ביטחון עצמי נמוך, בעיות נפשיות וחברתיות. ואולם, אין עוררין על כך שהטריגר הבולט, שעליו מסכימים כל החוקרים והמטפלים, הוא המסר התקשורתי המועבר על ידי תעשיית הפרסום, הטלוויזיה והדוגמנות".²⁸

יובהר, כי החוק מתיימר להיות ניטרלי מבחינה מגדרית, וכל המגבלות המופיעות בו מתייחסות הן לדוגמנים והן לדוגמניות, אולם לאור הסקירה דלעיל ברי כי עיקר תכליתו מכוונת לעסוק באידיאל הרזון שמשדרת גזרתן של דוגמניות שהן נשים ולהשלכותיו על נשות האוכלוסייה. הדבר עולה מפורשות מדבריה של אדטו במסגרת הליכי החקיקה: "בנות צעירות שנתונות בגיל ההתבגרות – היום יש גם בנים, אבל זאת מחלה בעיקר של בנות, ... מסתכלות על הפרסומת, רואות את הדוגמנית הדקיקה... ואומרות: וואלה, אני רוצה להיות כזאת".²⁹ על כן אתייחס לאורך המאמר בעיקר לדוגמניות ולהשפעה שיש לייצוגיהן על נשים, תוך שאנקוט לשון נקבה.

החוק מתערב אם כן בתעשיית הדוגמנות והפרסום ומטיל שתי מגבלות מרכזיות ביחס לפרסומות שבהן מצולמות דוגמניות.³⁰ המגבלה האחת מתייחסת למשקלן של הדוגמניות, והוראת החוק שכותרתה "המצאת אישור תקף כתנאי לפרסומת" קובעת כי:

"פרסומאי לא יפיק פרסומת שמופיע בה דוגמן ומפרסם לא יציג פרסומת כאמור, אלא לאחר שהדוגמן המציא להם אישור רופא שלפיו הוא אינו בתת-משקל, בהתאם לחישוב מדד מסת גוף לפי בדיקה שביצע הרופא בשלושת החודשים שקדמו למועד צילום הדוגמן לפרסומת...".³¹

²⁷ פרוטוקול ישיבה 473 של ועדת העבודה, הרווחה והבריאות של הכנסת ה'18, 7 (16.5.2011), (להלן: "פרוטוקול ישיבת הוועדה מיום 16.5.2011"), שהתקיימה לקראת קריאה ראשונה בכנסת. דברים אלה קיבלו מענה בהמשך הדיון מפי ד"ר יצחק וורגפס, יושב ראש העמותה לטיפול בהפרעות אכילה בישראל, אשר לטענתו "...השפעה של המדיה... הם דברים שנחקרו מכיוון שאנחנו יודעים שאותן נערות שבסופו של דבר מפתחות הפרעת אכילה נוטות לקבל את המסרים המוחצנים האלה ביתר שאת מאשר אחרות. אלה דברים שנחקרו רפואית". ראו שם, בעמ' 16.

²⁸ פרוטוקול ישיבה 125 של הכנסת ה'18, 51 (16.6.2010).

²⁹ פרוטוקול ישיבת הוועדה מיום 5.3.2012, לעיל ה"ש 26, בעמ' 5. על מאפייני ייצוגי היופי של נשים וגברים בעולם הפרסום, על השלכותיהם ועל ההשפעות המשמעותיות על נשים ראו גם Rachel F. Rodgers & Katherine Laveway, *Retouchée au Féminin: The Gendered Nature of the French Law Mandating Labeling of Digitally Modified Images*, 10 LAWS 62 (2021) (להלן: "רוג'רס ולייבוויי"). מאמר זה דן בחוק הדוגמניות הישראלי בהשוואה לחקיקה דומה שהתקבלה בצרפת שאליה אידרש בהמשך. עולה מן המאמר כי גם החקיקה הצרפתית מנוסחת באופן ניטרלי מבחינה מגדרית, אולם תכליתה העיקרית עוסקת בנוזקים המיוחדים שגורמים ייצוגי יופי נשים לנשים.

³⁰ להשלמת התמונה יצוין כי לתחולת חוק הדוגמניות קיימים שני חריגים, המפורטים בס' 4 לחוק. האחד הוא כאשר הפרסומת לא נועדה לצרכים מסחריים, וזאת אם המפרסם הוכיח שיש עניין ציבורי מובהק בפרסומה, ובלבד שהפרסום נעשה במידה המתחייבת ולפי הוראות כל דין; והשני הוא כאשר הפרסומת אינה מיועדת לציבור בישראל.

³¹ ס' 2(א) לחוק הדוגמניות.

תכליתה של הוראה זו היא למנוע חשיפה לייצוגי גוף של דוגמניות בתת-משקל, קרי, דוגמניות בעלות BMI (מדד מסת הגוף) שנמוך מה-BMI המינימלי שארגון הבריאות העולמי מגדיר כ"בריא".³² לשם כך, הפקת פרסומות שבהן מופיעות דוגמניות והצגתן ותאפשרנה רק בכפוף לניטור רפואי של משקל הדוגמניות שיתבצע אחת לשלושה חודשים.³³ יובהר, כי הדגש בהוראה זו הוא על הנראות החיצונית של הדוגמנית, ועל כן הבדיקה הרפואית אינה בוחנת את מצב בריאותה, כי אם אך ורק את מדד ה-BMI שלה. בכך למעשה החוק אינו מבחין בין דוגמניות שרזונן נובע מהתמודדות עם הפרעות אכילה לבין דוגמניות שמצבן הבריאותי והתזונתי תקין, וגזרתן הדקה היא אך תולדה של נתונים גנטיים. בשני המצבים כאחד תיאסר הצגת דמותן של הדוגמניות בפרסומות.

המגבלה השנייה מתייחסת למניפולציה הגרפית שנעשית על דמויותיהן המצולמות של הדוגמניות בהוראת חוק שכותרתה "חובת הבהרה בדבר שימוש בעריכה גרפית להצרת היקפים", הקובעת כי:

"פרסומאי המפיק פרסומת המציגה דמות של אדם, שלגביה נעשה שימוש בעריכה גרפית, לרבות בתוכנת מחשב, לשם הצרת היקפי הגוף, יכלול בפרסומת הבהרה כי בהכנתה נעשה שימוש בעריכה גרפית לשם הצרת היקפי גוף; מפרסם לא יציג פרסומת כאמור אלא אם כן נכללה בה ההבהרה".³⁴

מטרתה של הוראה זו, כפי שהגדירה זאת אדטו, היא ליצור "כתובית למען ייזהר המסתכל".³⁵ במילים אחרות, תכלית הוראה זו היא לייצר שקיפות כלפי הציבור ביחס להצרת ממדי גופן של הדוגמניות ולהביא לידיעת המתבוננים בתמונה כי אין מדובר בייצוגי גוף טבעיים, כי אם בכאלה שעוצבו באמצעות מניפולציה גרפית.

עולה אפוא כי מטרתו המובהקת של החוק היא להתערב בתעשיות הדוגמנות והפרסום ולשמש כחוק שתכליתו הגנה על בריאות הציבור.³⁶ אלא שכפי שיפורט בהרחבה בהמשך, על אף מטרותיו הראויות של החוק, נותרו הוראותיו בלתי מיושמות, והחוק איבד רבות מכוחו ככלי משפטי לשינוי חברתי.

³² עבור מבוגרים, ה-BMI המינימלי הוא 18.5, ועבור קטינים ה-BMI המינימלי משתנה בהתאם לגיל כמפורט בטבלה שבתוספת לחוק. ראו המלצות ארגון הבריאות העולמי לאורח חיים בריא: *A Healthy Lifestyle – WHO Recommendations* (May 6th, 2010), <https://www.who.int/europe/news-room/fact-sheets/item/a-healthy-lifestyle---who-recommendations>, (להלן: "המלצות ארגון הבריאות העולמי").

³³ כפי שמסביר בוועדה בכנסת ד"ר יצחק וורגפס: "יש מספיק מחקרים שמראים שאתה מדגים לנשים צעירות או לנערות תמונות של דוגמניות במשקל תקין הן יוצאות עם הרגשה טובה. לעומת זאת, אם אתה מקרין תמונות של נשים או דוגמניות במשקל רזה הן יוצאות עם הרגשה של פגיעה עצמית ומייד עם דחף להפרעת אכילה". ראו פרוטוקול ישיבת הוועדה מיום 5.3.2012, לעיל ה"ש 26, בעמ' 22.

³⁴ ס' 3 (א) לחוק הדוגמניות.

³⁵ פרוטוקול ישיבת הוועדה מיום 16.5.2011, לעיל ה"ש 27, בעמ' 4.

³⁶ המלומד לורנס גוסטין (Lawrence Gostin) מגדיר את הענף המשפטי שבו עוסק תחום בריאות הציבור כחקר כוחה המשפטי של המדינה להבטיח תנאים לבריאות האוכלוסייה (לאחר, למנוע ולתקן סכנות לבריאות) ומגבלות כוחה של המדינה בהגבלת האוטונומיה, הפרטיות, החירות, הקניין, וזכויות משפטיות אינדיווידואליות אחרות למען טובת הכלל. לפי גוסטין, המטרה העיקרית של משפט בריאות הציבור היא לשאוף לרמה הגבוהה ביותר של בריאות פיזית ונפשית של האוכלוסייה, באופן העולה בקנה אחד עם ערכים של צדק חברתי. ראו, Power: LAWRENCE O. GOSTIN & LINDSAY F. WILEY, PUBLIC HEALTH LAW: DUTY, RESTRAINT 4 (3rd ed. 2016) (להלן: "גוסטין").

ב. האם החוק חוקתי?

1. ב. תולדות "חוק הדוגמניות"

הליך חקיקת חוק הדוגמניות, שחקיקתו הושלמה בשנת 2012, החל עוד בשנת 2010, עת הוצגה הצעת החוק הראשונה בעניינו.³⁷ לא זו בלבד שהצעה זו כללה איסור על צילום דוגמניות בתת-משקל, כי אם נכלל בה גם איסור גורף על שימוש בעריכה גרפית בפרסומות. עוד נקבעה בה ענישה פלילית בגין הפרת החוק. אולם, מאז שהוצע לראשונה ועד שנחקק בנוסחו הסופי, עבר החוק שינויים מרחיקי לכת, אשר הפחיתו ממשמעותו באופן ניכר, ואל העיקריים שבהם אידרש כעת. כצעד ראשון, בהצעת החוק משנת 2011 הוסר האיסור המוחלט על שימוש בעריכה גרפית והוחלף בחובת הבהרה בדבר שימוש בעריכה גרפית לשם הצרת היקפי גוף בלבד.³⁸ בנוסף, בהצעה זו צומצמה הגדרת המושג "דוגמן". בעוד בהצעת החוק המקורית כללה הגדרת המושג גם "דוגמן מסלול",³⁹ מרכיב זה הושמט מן ההגדרה,⁴⁰ וההגדרה שהתקבלה בסופו של דבר היא: "אדם שהצטלם לשם שימוש בדמותו לצורך פרסום, קידום או ייצוג של מוצר, שירות או מותג".⁴¹ יתרה מכך, אפשרות הענישה הפלילית הושמטה אף היא מהצעת החוק והוחלפה בהכרה בהפרת הוראות החוק כעילה לתובענה אזרחית לרבות תובענה ייצוגית.⁴² בשלב הבא צומצמה הצעת החוק עוד יותר, והושמטה ממנה גם האפשרות לתבוע סעד אזרחי. בגרסתו הסופית לא נותרה בלשון החוק הכרה באפשרות פעולה כלשהי נגד מפיריו, בין במישור האזרחי ובין במישור הפלילי.⁴³

צמצומו של החוק נבע בעיקר מהחשש כי הוא אינו עולה בקנה אחד עם עקרונות חוקתיים.⁴⁴ הבהירה זאת נועה בן שבת, היועצת המשפטית של ועדת העבודה, הרווחה והבריאות של הכנסת בדבריה בדיוני הוועדה לפיהם: "מבחינה משפטית החוק העלה שאלה שנוגעת לחופש העיסוק, חופש העיסוק גם של הדוגמניות, גם של הסוכנויות או המפרסמים שמעסיקים אותם. בשוליים הייתה גם הערה לגבי חופש הביטוי האומנותי. חשש זה הובע הן ביחס לפגיעה בחופש הביטוי".⁴⁵ מוקד הדיון היה אם כן החשש כי המגבלות שמטיל החוק

³⁷ הצעת חוק להגבלת משקל בתעשיית הדוגמנות, התש"ע-2010, פ/2057 (להלן: "הצעת החוק משנת 2010"). יצוין, כי לחוק זה קדמו שני ניסיונות חקיקה. בשתי הצעות חוק שהונחו על שולחן הכנסת בשנים 2004 ו-2008 הוצע לקבוע כי תנאי להעסקת דוגמנים יהיה הצגת אישור מאת תזונאי שלפיו הם אינם סובלים מהפרעות אכילה. שתי הצעות החוק הללו הונחו על שולחן הכנסת, אך לא הבשילו לכדי חקיקה. ראו הצעת חוק חובת בדיקות רפואיות לדוגמנים, התשס"ח-2008, פ/3869/17.

³⁸ ס' 2 (ב) להצעת החוק משנת 2011, לעיל ה"ש 25.

³⁹ ס' 1 להצעת החוק משנת 2010, לעיל ה"ש 37.

⁴⁰ ס' 1 להצעת החוק משנת 2011, לעיל ה"ש 25.

⁴¹ ס' 1 לחוק הדוגמניות.

⁴² הצעת החוק משנת 2011, לעיל ה"ש 25.

⁴³ בהמשך אדון באפשרויות לנקוט הליכים משפטיים בגין הפרת החוק אף בהיעדר עיגון רשמי שלהם בלשון החוק עצמו. ראו בתת-פרק ג.1.

⁴⁴ רננה גוטרייך **יישום ואכיפת חוק הגבלת משקל בתעשיית הדוגמנות, התשע"ב-2012** 9 (הכנסת, מרכז מחקר ומידע 2017) (להלן: "דו"ח מרכז המחקר והמידע של הכנסת").

⁴⁵ ראו פרוטוקול ישיבת הוועדה מיום 5.3.2012, לעיל ה"ש 26, בעמ' 2. להרחבה בעניין תהליך החקיקה וגורמים שהובילו לצמצום ההגבלות על תעשיית הדוגמנות ראו Galya Hildesheimer & Hemda Gur Arie, *Just Modeling? The Modeling Industry, Eating Disorders and the Law*, 8 INTERNATIONAL J. OF FEMINIST APPROACHES TO BIOETHICS 103, 117-122 (2015) (להלן: "הילדסהימר וגור אריה"). עוד על תהליך החקיקה ראו Yael Latzer et al., *Addressing Eating Disorders Through*

על האופן שבו פועלות תעשיות הפרסום והדוגמנות יובילו לפגיעה בחופש העיסוק. חשש זה הוביל להפחתה ניכרת במגבלות על השימוש בעריכה גרפית ולמעבר מאיסור גורף על השימוש בה לחובת ציון הבהרה בלבד. ההוראות המגבילות את משקל הדוגמניות נותרו בעינן, אם כי היקף תחולתן הצטמצם בשל השמטת דוגמניות המסלול מתחולת הגדרת המושג "דוגמן".

ב.2. ההגבלה על השימוש בעריכה גרפית – האם היא מידתית?

חרף צמצום ההגבלות שמטיל החוק, אחת הביקורות הנוקבות עליו נותרה במישור המשפט החוקתי. לפי ביקורת זו, גם במתכונתו המצומצמת, כפי שנחקקה בסופו של דבר, החוק עודו פוגע בחופש העיסוק, הביטוי והיצירה, כך שאם יגיע לדיון משפטי, ספק אם יעמוד במבחני הביקורת השיפוטית. ג'ולי גלאדסטון (Julie Gladstone) טוענת למשל כי גם אם ניתן לראות את חוק הדוגמניות כחוק שנועד לתכלית ראויה, הרי שהפגיעה בזכויות היסוד שגלומה בו עלולה להיחשב כבלתי מידתית⁴⁶ ועל כן כמנוגדת לעקרונות פסקאות ההגבלה שבחוקי־יסוד: חופש העיסוק⁴⁷ ובחוקי־יסוד: כבוד האדם וחירותו.⁴⁸

על מנת לבחון את מידתיותה של הדרישה להבהרה בדבר שימוש בעריכה גרפית לשם הצרת היקפי גוף, יש לבחון (בין היתר) האם קיים קשר רציונלי בין מגבלה זו שהחוק מטיל לבין התכלית שהוא מבקש באמצעותה להשיג. אם הטלת המגבלה אינה מובילה להגשמת מטרות החוק, אזי הפגיעה הכרוכה בה בזכויות החוקתיות אינה מידתית.⁴⁹ ההבהרה נועדה ליידע את הציבור כי לא כך נראית הדוגמנית במציאות.⁵⁰ תכליתה היא אם כן להפחית את ההשפעה שיש לתמונות הללו על דימוי הגוף של הנשים המתבוננות בהן. אלא שהתשובה לשאלה האם מטרה זו יכולה להיות מושגת באופן יעיל אינה חד־משמעית.

ליידוע שכזה עשויים להיות יתרונות לא מבוטלים. יהיה בו כדי לעורר דיון ציבורי בעניין, אשר בכוחו להוביל לשינוי תודעתי, ולתרום לקידום בריאות הציבור. כך נלמד, למשל, מממצאי מחקרן של ג'יין אוגדן ופיי שרודוד (Jane Ogden & Faye Sherwood), המצביעים על השפעותיהן החיוביות של התערבויות "חינוכיות" המסייעות לנשים לפתח ביקורת ביחס לתמונות שעברו מניפולציה גרפית.⁵¹ הגם שבמחקרן הוצגו לנשים דפי הסבר מפורטים לגבי השימוש במניפולציה גרפית, ניתן להסיק מכך שגם כאשר השימוש במניפולציה הגרפית יובא לידיעתן בדרך של הבהרה בולטת על גבי הפרסומת, ההשפעה החינוכית תהיה דומה.

Legislation: The Israeli 'Models' Law Process, Enactment, and Dilemmas, 1 DIALOGUES IN HEALTH 1 (2022) (להלן: לצר ואח"י).

⁴⁶ ראו גלאדסטון, לעיל ה"ש 2, בעמ' 507–511.

⁴⁷ ס' 4 לחוקי־יסוד: חופש העיסוק. יצוין כי החוק גם אינו עומד בתנאי "פסקת ההתגברות" שבס' 8 לחוקי־יסוד: חופש העיסוק, שכן לא נאמר בו במפורש שהוא יעמוד בתוקף על אף האמור בחוקי־יסוד: חופש העיסוק, קרי, אף אם יעמוד בסתירה לעקרונות ס' 4 לחוקי־יסוד: חופש העיסוק ותוקפו אינו מוגבל לארבע שנים בלבד.

⁴⁸ ס' 8 לחוקי־יסוד: כבוד האדם וחירותו.

⁴⁹ אהרן ברק *מידתיות במשפט* 373–374 (2010) (להלן: "ברק מידתיות במשפט").

⁵⁰ ראו דברי נועה בן־שבת בפרוטוקול ישיבת הוועדה מיום 5.3.2012, לעיל ה"ש 26, בעמ' 3.

⁵¹ ראו אוגדן ושרודוד, לעיל ה"ש 16; סטרמן ואח"י, לעיל ה"ש 13.

אלא שקיימות גם דעות הסוברות אחרת, ומחקרים מהעת האחרונה, המטילים בספק את מידת יעילותן של הבהרות מסוג זה, מטילים בספק גם את שאלת המידתיות. מק'קומב ומילס (Sara E. McComb & Jennifer S. Mills) סוקרות במאמרו שורה של מחקרים המלמדים כי לא זו בלבד שהבהרות מסוג זה אינן מסייעות לנשים בהגנה על דימוי הגוף שלהן, כי אם לעיתים הן אף מזיקות למטרה זו. לפיכך, לדעתן חוק הדוגמניות וכל חקיקה אחרת מסוג זה אינם מוצדקים מבחינה מדעית.⁵² חיזוק נוסף לטענה מסוג זה עולה מהמחקרים המוצגים על ידי קייטלין מק'ברידג' (Caitlin McBride) ועמיתיה, המלמדים כי הבהרות כאלה אינן מקדמות שינוי בסטנדרטים של יופי, ויתרה מכך, הן רק מושכות תשומת לב מפורשת אליהם.⁵³ דבר זה עלול דווקא לקבע סטנדרטים של רזון, ולא לשנותם. אשר על כן מק'ברידג' ועמיתיה מסכימים אף הם עם הטענה כי התערבות משפטית מסוג זה היא מוגבלת בשל העיקרון החוקתי של חופש הביטוי.⁵⁴

קיים אם כן קושי לבסס קשר רציונלי בין הטלת חובת הבהרה בדבר שימוש בעריכה גרפית לבין מניעת הפרעות אכילה. לכאורה, ניתן ללמוד מכך בדרך של קל וחומר, כי מגבלה המטילה איסור גורף על עריכה גרפית לשם יצירת ייצוגי גוף "אידיאליים", המגבילה באופן קיצוני יותר את חופש הביטוי והיצירה, מהווה אף היא פגיעה בלתי מידתית בזכויות חוקתיות ועל כן אינה חוקתית. אלא שמסקנה זו, לטעמי, אינה מדויקת. טענתי היא כי באופן מפתיע ייתכן שדווקא מגבלה משמעותית יותר עשויה להיחשב כמידתית באופן המגביר את סיכוייה לעבור את רף הביקורת השיפוטית החוקתית. טענה זו נתמכת בשני נימוקים.

ראשית, איסור גורף על מניפולציה גרפית יחייב הצגת ייצוגי גוף מציאותיים, ומשכך יעילותו גבוהה הרבה יותר בהשגת התכלית החשובה של מניעת חשיפה לייצוגי גוף בלתי מציאותיים המעודדים הפרעות אכילה. הוראה מסוג זה נכללה כאמור בנוסח בהצעת החוק הראשונית, אך הושמטה עם התקדמות תהליך החקיקה.⁵⁵ יחד עם זאת, הוראות מסוג זה זוכות לתמיכה בקרב חוקרים, ובהם מק'ברידג' ועמיתיה, הרואים בהן כלי יעיל,⁵⁶ וכן זילברמן, הסבורה כי על החוק לכלול איסור מלא על הצרת מידות.⁵⁷ בדומה, גייסון ריי (Jason Rea) סבור כי הטלת איסור חוקי על מניפולציה גרפית של תמונות נשים בפרסום תוביל למה שהוא מכנה: "רה'הומניזציה של נשים".⁵⁸ במאמרו מביע ריי דעה התומכת בהטלת מגבלות חוקיות נרחבות על

Sarah E. McComb & Jennifer S. Mills, *A Systematic Review on the Effects of Media Disclaimers on Young Women's Body Image and Mood*, in *BODY IMAGE* 34, 51 (2020). ראו במאמר זה וכן במאמרים הנסקרים במסגרתו.

⁵³ מק'ברידג' ואח', לעיל ה"ש 14, בעמ' 12. על כן, לדעתם הגבלה מוחלטת של מניפולציה גרפית של תמונות בפרסומות עדיפה על פני פרסום הבהרות ביחס למניפולציה הגרפית בגוף הפרסומת.

⁵⁴ שם, בעמ' 30.

⁵⁵ ס' 4 להצעת החוק משנת 2010, לעיל ה"ש 37, הקובע כי: "לא יעשה אדם שימוש בעריכה גרפית, לרבות בתוכנת מחשב, לצורך הצרת היקפי גופו של דוגמן שנעשה שימוש בדמותו בכל פרסום המיועד לציבור".

⁵⁶ מק'ברידג' ואח', לעיל ה"ש 14.

⁵⁷ חן זילברמן "קרבתנות אפנה" חוקים ה' 237, 274 (2013) (להלן: זילברמן "קרבתנות אפנה").

⁵⁸ Jason Rea, *"Actual Results May Vary": Towards Fiercer National Regulation of Digitally Manipulated Cosmetic Advertisements*, 19 WM & MARY J. OF WOMEN & THE LAW 161, 174 (2012) (להלן: "ריי").

שימוש במניפולציה גרפית בפרסומות למוצרי קוסמטיקה ומבהיר כיצד לדעתו מגבלות אלה עולות בקנה אחד עם מגבלות חוקתיות.⁵⁹

שנית, לאיסור מוחלט על שימוש בעריכה גרפית קיים גם יתרון נוסף. באיסור זה טמון פתרון לבעיות הנובעות משימושים נוספים בעריכה הגרפית, ובהם טשטוש סממנים אתניים בקרב דוגמניות כגון צבע העור. מחקרים מלמדים כי הדבר עלול להוביל לניסיונות הבהרת עור באמצעים מלאכותיים בקרב אוכלוסיות כהות עור, אשר גם להם עלולות להיות השלכות המזיקות לבריאות.⁶⁰ בעיה נוספת שעליה מצביע ריי היא הקשיים שיוצרת "החלקה" של העור באמצעות עריכה גרפית, ובכלל זה העלמת נמשים, מחיקת כתמים, יישור קמטים וטשטוש שאר סממני גיל מבוגר.⁶¹ התוצאה היא יצירת אידיאל לאו ברהשגה של מראה העור ה"מושלם" הטומן בחובו (בין היתר) מסרים המטפחים גילנות.

עולה אפוא כי הוראה חוקית המתמקדת אך ורק בחובת הבהרה בדבר הצרת היקפי גוף באמצעים גרפיים סובלת משתי מגבלות. ראשית, מידת יעילותה בהשגת מטרתה מוטלת בספק; ושנית, היא מתעלמת מפגיעות רחבות יותר שעריכה גרפית עלולה לייצר. לעומת זאת, נראה כי דווקא איסור גורף על עריכה גרפית לשם שינוי כלשהו של ייצוגי גוף יהיה יעיל יותר ויספק מענה מקיף למגוון רחב יותר של כשלים שמייצרת מניפולציה גרפית. לכן, הגם שהוא מטיל מגבלות משמעותיות יותר על התעשייה, ייתכן כי סיכוייו לעבור את רף הביקורת השיפוטית גבוהים יותר.

אולם מסקנה זו אינה נקיה מספקות. עריכה גרפית יכולה להיות מנותבת גם למטרות שהן לדעתי רצויות. כך למשל, באמצעות עריכה גרפית ניתן להרחיב את ממדי גופן של דוגמניות המשדרות רזון קיצוני, ובכך להימנע מפגיעה בבריאות הציבור. איסור גורף על עריכה גרפית ימנע שימושים ראויים כגון זה.⁶² כמו כן, איסור גורף על עריכה גרפית המחייב הצגת ייצוגי גוף טבעיים בלבד ייצר מצב שבו הדרך היחידה להציג רזון בעולם הפרסום תהיה באמצעות צילום דוגמניות שרזוןן אכן קיים במציאות. מצב זה עלול להוביל את התעשייה להגביר עוד יותר את הלחץ שממילא מופעל על הדוגמניות לרזות ולהקטין את ממדי גופן, ובכך להעצים באופן משמעותי את הסכנה לבריאותן. חשש זה מצביע אם כן לכאורה דווקא על עדיפותה של המגבלה הקיימת בחוק במתכונתו הנוכחית המאפשרת ביצוע של עריכה גרפית, אם כי בכפוף לחובת הבהרה על כך. אלא שבמצב הדברים הנוכחי, הגם שיש בו להפחית במידת הלחץ שיופעל על הדוגמנית לרזות, עצם ביצוע של עריכה גרפית על דמותה ישדר לה דרך קבע מסר שלפיו ממדי גופה גדולים מדי עד כי יש "לסדרם"

⁵⁹ שם.

⁶⁰ מק'ברידג' ואח', לעיל ה"ש 14.

⁶¹ ריי, לעיל ה"ש 58, בעמ' 172.

⁶² שימוש בעריכה גרפית לצורך הרחבת ממדי גוף אף יכול למנוע הדרה של דוגמניות מן העיסוק במקצוע, כפי שארחיב בתת-פרק 3.ב.

באמצעות עריכה גרפית. למסר זה כשלעצמו עלולות להיות השלכות על מצב בריאותה של הדוגמנית ועל נטייתה לפתח הפרעות אכילה.

עולה אפוא, כי כך או כך, בין בדרך של מסרים ישירים ובין בדרך של מסרים עקיפים, הלחץ המופעל על הדוגמניות לעמוד בסטנדרטים של רזון בעינו עומד, וההשלכות על בריאותן של הדוגמניות אינן זוכות למענה הולם על ידי החוק. הניתוח החוקתי של המגבלה על השימוש בעריכה גרפית אינו מוביל אם כן למסקנה חד משמעית.

3. ב. פגיעה בזכויות היסוד של הדוגמניות

לצד החשש מפני פגיעה בחופש העיסוק של התעשייה, מתעורר חשש, שהוא לדעתי חמור בהרבה, מפני פגיעה בחופש העיסוק של הדוגמניות עצמן. בשל האיסור על צילום דוגמניות בתת-משקל, מונע החוק באופן גורף מכל דוגמנית שה-BMI שלה נמוך מ-18.5 לעסוק במקצוע שלה ולהתפרנס. כאמור, תכליתה של הוראת חוק זו היא מניעת חשיפה של הציבור לדמויות המשדרות רזון קיצוני שעלולות לעודד הפרעות אכילה. דעתי היא כי פגיעה זו אינה עולה בקנה אחד עם עקרונות חוקתיים, וזאת מכמה סיבות.

ראשית, עצם השימוש בממד ה-BMI כקריטריון להטלת מגבלות משפטיות מעלה קשיים לא מבוטלים. במישור הרעיוני, תכלית ההוראה היא למנוע הפרעות אכילה, שאחד מתסמיניה הוא עיסוק מוגזם בממדי גוף. אלא שהוראה זו לא זו בלבד שאינה מונעת עיסוק זה, כי אם היא אף עלולה לעודדו ובכך להשיג תוצאה הפוכה בתכלית. הוראת החוק מציבה זרקור על ממדי גופן של הדוגמניות וקובעת רף תחתון של BMI ה"מאושר" על ידי החוק. בכך היא מקבעת עיסוק בנושא ממדי הגוף, בעוד את אותו עיסוק בדיוק היא לכאורה מבקשת למגר.⁶³ יתרה מכך, הגם שארגון הבריאות העולמי קובע טווח של BMI תקין שנע בין 18.5 ל-24.9,⁶⁴ המסר שעלול להשתמע מהוראה זו הוא שהרף התחתון של הטווח הוא הממד שאליו יש לשאוף. מסר שכזה עלול רק להעצים עוד יותר את אותו עיסוק בממדי גוף. כמו כן, יש המטילים ספק בעצם השימוש בממד ה-BMI כקריטריון רפואי וטוענים כי כלל אין זה מדויק להתייחס אליו כאל גורם סיכון למצבים רפואיים.⁶⁵ העובדה שהחוק מייחס משמעות משפטית לקריטריון השנוי במחלוקת מבחינה רפואית היא אם כן תמוהה כשלעצמה. אך מעבר למחלוקת הרפואית לגביו, מדד ה-BMI גם אינו בהכרח אמין. את תוצאת מדידת ה-BMI ניתן להטות יחסית בקלות, בין היתר על ידי שתיית כמות גדולה של מים בסמוך לפני שקילתה

⁶³ טענה דומה פירטתי לעיל לגבי הבהרות על גבי פרסומות בדבר שימוש בעריכה גרפית, אשר השימוש בהן עלול למקד את הפוקוס הציבורי בממדי הגוף ובכך להשיג את המטרה ההפוכה מזו שביקש החוק להשיג מלכתחילה. ראו לעיל בתת-פרק ב.2.

⁶⁴ ראו המלצות ארגון הבריאות העולמי, לעיל ה"ש 32.

⁶⁵ ראו למשל Frank Q. Nuttall, *Body Mass Index: Obesity, BMI, and Health: A Critical Review*, in NUTR. TODAY (2015) ; 117 ; Kenneth J. Rothman, *BMI-Related Errors in the Measurement of Obesity*, in INTERNATIONAL J. OF .OBESITY 56 (2008).

של הדוגמנית, או על ידי נשיאת משקולות בכיסי בגדיה במעמד השקילה.⁶⁶ התוצאה היא אם כן, כי גם אם הגבלת ה-BMI של הדוגמניות נועדה מלכתחילה לתכלית ראויה, הרי שממילא מטרתה אינה מושגת ביעילות. הקשר הרציונלי בין ההגבלה שמטיל החוק לבין תכליתו אינו מתקיים אם כן גם בהקשר זה. לכל אלה יש להוסיף כי מדד ה-BMI מהווה אך ורק אינדיקציה לכך שהדוגמנית מתמודדת עם הפרעות אכילה, ואין הוא מעיד על כך בהכרח.⁶⁷ התוצאה היא כי דוגמניות בריאות, הכשירות לעסוק במקצוע, אשר רוונו ה-BMI הנמוך שלהן אינם נובעים מהפרעות אכילה, כי אם מנתונים גנטיים, פעילות גופנית נכונה ותזונה מאוזנת, עלולות להיות מודרות מן העיסוק במקצוע.⁶⁸ החוק אינו מבחין אם כן בין דוגמניות בריאות לבין דוגמניות המתמודדות עם הפרעות אכילה.

שנית, לפגיעה הבלתי צודקת בדוגמניות שיוצרת הגבלת ה-BMI יש לדעתי גם מובן נוסף. חוק הדוגמניות אינו נותן דגש ראוי דיו לעובדה שהדוגמניות בעצמן מהוות קורבן של אידיאל היופי המערבי והשימוש שעושים בו תעשיות הפרסום והדוגמנות. לא זו בלבד שהחוק מוביל לתוצאה של הדרת כלל הדוגמניות הרזות מן העיסוק במקצוע, הוא אף אינו קובע מנגנון מספיק יעיל לקידום בריאותן. בכך חותר המחוקק תחת מטרתו המוצהרת שלא לפגוע בדוגמניות, כפי שהובעה לא אחת לאורך תהליך החקיקה.⁶⁹ הדרתן מן המקצוע של דוגמניות בריאות בעלות רוו "טבעי" אינה מגשימה מטרה זו. כך גם עצם הדרישה למדידת ה-BMI שכרוכה בה שקילה בלבד והיעדרו מן החוק של תמריץ שיעודד מעקב רפואי אחר מצבן של הדוגמניות.⁷⁰

שלישית, האיסור על צילום דוגמניות על יסוד ה-BMI נמוך בלבד כלל אינו נחוץ. כל עוד השימוש בתוכנות עריכה גרפית אינו אסור על פי החוק, הרי שניתן לצלם דוגמניות בעלות משקל נמוך ולעשות על תמונתן מניפולציה גרפית בכיוון ההפוך: בעוד מרבית השימוש בעריכה גרפית נעשה לשם הצרת היקפי גוף, הרי שבמקרים כאלה השימוש בעריכה הגרפית יעשה על מנת להרחיב את היקפי הגוף ולהציג בפרסומות תמונות של דוגמניות שמשדרות מראה גוף מציאותי ובריא. הרווח שיופק מכך הוא כפול: תימנע הפגיעה בחופש העיסוק של הדוגמניות וכן תימנע הפגיעה בבריאות הציבור. עצם קיומה של חלופה הולמת שתגשים ביעילות

⁶⁶ ראו קרן נתנון "עדי נוימן על חוק הדוגמניות: כך ניתן לזייף במשקל" *ynet* (22.3.2012) <https://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-4206088,00.html>. (להלן: "נתנון"); ראו זילברמן "קרבות אפנה", לעיל ה"ש 57, בעמ' 269.

⁶⁷ דו"ח מרכז המחקר והמידע של הכנסת, לעיל ה"ש 44, בעמ' 20.
⁶⁸ כך למשל טוענת דוגמנית העבר עדי נוימן אשר הביעה התנגדות לחוק הדוגמניות. לטענתה, משקלה הוא כשני ק"ג מתחת לרף שמציב החוק. ראו נתנון, לעיל ה"ש 66.

⁶⁹ רחל אדטו, למשל, הבהירה במליאת הכנסת, כי: "... אני לא רוצה להתנגח בדוגמניות שהולכות על המסלול, שרואות את המאבק הזה כמאבק בהן. לא, זה לא מאבק בהן. ...". ראו פרוטוקול ישיבה 241 של הכנסת ה-18, 70 (24.5.2011). כך גם הבהיר חיים כץ בדבריו בוועדת הכנסת, כי: "אני מקווה שנעשה טוב לנערות ולנשים שהולכות לעסוק בנושא הדוגמנות במדינת ישראל". ראו פרוטוקול ישיבת הוועדה מיום 5.3.2012, לעיל ה"ש 26, בעמ' 16. היטיבה להסביר זאת שרית חאיק שפיגלשטיין ממשדד המשפטים, בדבריה כי מטרת מציעי החוק הייתה "הגנה על גופם של העוסקים בדוגמנות עצמם מפני דרישות רוו מצד תעשיית הדוגמנות". ראו שרית חאיק שפיגלשטיין "דרוש פוטושופ לשיפור חוק הדוגמניות" **שורשים במשפט** 849 (דינה זילבר עורכת 2020).

⁷⁰ ראו גם ממצאי מחקר שנערך על אוכלוסייה נרחבת של דוגמניות המלמדים כי רבות מהן אינן תומכות בהגבלת ה-BMI של דוגמניות ואינן רואות בכך כלי יעיל עבורן. רוג'רס ואח', לעיל ה"ש 9, בעמ' 290. תחת זאת טוענות דוגמניות רבות כי עדיף לפתח מדיניות של שיפור תנאי העסקתן באופן שיעצים אותן ויאפשר להן יותר להתנגד לפרקטיקות פוגעניות המכפיפות אותן למשטר של רוו והפחתת משקל. ראו שם. יצוין, כי הדיון בתנאי העסקתן של הדוגמניות חורג ממסגרתו של מאמר זה.

את תכלית החקיקה למנוע חשיפה של הציבור לתמונות המשדרות רזון קיצוני מלמד כי הוראת החוק אינה נחוצה.⁷¹ הדרתן מן העיסוק במקצוע של דוגמניות בריאות בעלות BMI נמוך היא אם כן בלתי מידתית ולפיכך בלתי חוקתית. עם זאת יובהר, כי ככל שיחול שינוי בחוק האוסר על עריכה גרפית באופן גורף, טיעון זה יאבד מהרלוונטיות שלו.

נכון יותר לדעתי יהיה אם כן להחליף את מבחן ה-BMI במבחן של *כשירות בריאותית*, הבוחן את התאמתן הרפואית של הדוגמניות לעיסוק במקצוע. בדרך זו יוכל החוק לוודא שהגבלה על העיסוק במקצוע תחול רק ביחס לדוגמניות שמצבן הבריאותי אינו מאפשר להן לעסוק בו, בין אם הן מאובחנות כמתמודדות עם הפרעת אכילה ובין אם על פי הערכה רפואית הן עלולות לפתח הפרעת אכילה עקב המשך העיסוק במקצוע.⁷² מבחן הכשירות הבריאותית יאפשר מעקב אחר מצבן הרפואי של הדוגמניות שיהיה בו כדי להוביל להפניה על פי הצורך לגורמי טיפול כגון תזונאים, פסיכולוגים ומטפלים אחרים, לגילוי מוקדם ואף למניעה של הפרעות אכילה בקרב דוגמניות. בכך תימנע פגיעה בפרנסתן של דוגמניות בריאות ותקודם הגנה על בריאותן של הדוגמניות הזקוקות לכך, גם במחיר פגיעה בחופש העיסוק שלהן. באופן זה ישרת החוק את תכליתו כחוק בריאות הציבור גם עבור הדוגמניות, ולא רק עבור הציבור בכללותו.⁷³ ההצעה למעבר ממדד ה-BMI, ששם דגש על מראה חיצוני, למבחן הכשירות הבריאותית אף עולה בקנה אחד עם דבריה של רוהד, כי תכלית המשפט היא לעודד אורח חיים בריא כתחליף לאורח חיים שמושתת על נראות חיצונית.⁷⁴

אלא שקיימות בספרות גם דעות הסוברות שלא קיים קושי חוקתי ביחס למגבלות שמטיל החוק על העסקת דוגמניות. כך למשל טוענת ארין מייס (Erin E. Meyers), כי להעסקת דוגמניות בתת-משקל יש השפעה שלילית על בריאותן, ועל כן היא אינה יכולה לחסות תחת הגנת חופש הביטוי.⁷⁵ בדומה טוענת זילברמן, כי לאור ההטבה שתושג עבור אלה הזקוקות להגנה, הפגיעה בתעשייה עצמה ובנערות שאינן מתמודדות עם

⁷¹ הוראת החוק אינה מקיימת אם כן את "מבחן הצורך" החוקתי שכן קיימת חלופה אחרת אשר בינה לבין תכלית החקיקה מתקיים קשר רציונלי ומידת פגיעתה בזכויות היסוד פחותה. ראו ברק *מידתיות במשפט*, לעיל ה"ש 49, בעמ' 391–417.

⁷² יחד עם זאת, התמקדותו של החוק בדוגמניות שמתמודדות או שעלולות להתמודד עם הפרעות אכילה עלולה לייצר קושי מתחום לימודי המוגבלות. הפרעות האכילה הן הפרעות פסיכיאטריות. ראו בעניין זה יעל לצר "ראי ראי, איש יפה ממני? תפקיד המדיה בהתפתחות הפרעות אכילה" **דברים** 9, 115 (2017). בדומה גם נקבע בפסיקה הישראלית שאנורקסיה מהווה הפרעה נפשית קשה. ראו דברי כב' השופטת סביונה רוטלוי בפסק הדין בעניין ע"ש (מחוזי ת"א) 1171/03 *פלונית נ' ועדה פסיכיאטרית* (נבו 20.10.2003). השופטת רוטלוי אומנם לא ראתה בקיומה של הפרעה זו הצדקה לאשפוז בכפייה, אולם תחלואה בהפרעות אכילה יכולה להיחשב כלקוח נפשית בהתאם לסי' 5 לחוק שוויון זכויות לאנשים עם מוגבלות, התשנ"ח–1998, סי"ח 152. כתוצאה מכך, האיסור על העסקת דוגמניות המתמודדות עם הפרעות אכילה יכול להיחשב כהפליה העומדת בניגוד לסי' 8 לחוק זה. טענה ברוח זו נטענה בספרות האמריקאית ביחס ל Americans with Disabilities Act. ראו למשל Sara Budow, *Role-Modeling: How the Americans with Disabilities Act Blocks BMI-Based Hiring Bans in the United States*, 20 CARDOZO J.L. & GENDER (2013) 139; Chad E. Kurtz, *Adding Weight to the ADA: Why Anorexia Should Constitute a Disability and Thus Be*, 81 TEMPLE L.R. 331 (2008). עם זאת, במשפט הישראלי יש מקום לדון בטענה כי חוק הדוגמניות הוא חוק מאוחר לחוק שוויון זכויות לאנשים עם מוגבלות והוא חוק ספציפי העוסק במניעת הפרעות אכילה, ועל כן בהתנגשות בין החוקים הללו מעמדו של חוק הדוגמניות גובר. עם זאת, קצרה היריעה מדיון מעמיק בסוגיה זו, והיחס בין החוקים הללו חורג ממסגרת הדיון במאמר זה.

⁷³ כפי שמסביר גוסטיין, כי תכלית החקיקה בבריאות הציבור היא לשאוף להשגת הרמה הגבוהה ביותר של בריאות פיזית ונפשית בקרב האוכלוסייה. ראו גוסטיין, לעיל ה"ש 36, בעמ' 4.

⁷⁴ רוהד 2010, לעיל ה"ש 3, בעמ' 147.

⁷⁵ Erin E. Meyers, *Fashioning Worker Protections to Combat the Thin Ideal's Cost on Fashion Models and Public Health*, 20 VAND. J. ENT. & TECH. L. 1219, 1256 (2018). (להלן: "מייס").

הפרעות אכילה היא לדעתה הגבלה מידתית.⁷⁶ כמו כן לדבריה אין די בהסכמתה של הדוגמנית להשתעבד למשטר קיצוני של דיאטה כדי לאפשר לתעשייה להמשיך ולתחזק את אידיאל הרזון⁷⁷ (אדגיש, כי בסוגיית הסכמתה של הדוגמנית אדון באופן ביקורתי בהמשך המאמר). מייסרס וזילברמן אינן מציעות אם כן להבחין בין דוגמניות שמתמודדות עם הפרעות אכילה לבין דוגמניות בריאות בעלות BMI נמוך, ובשני המצבים אין הן סבורות שקיים קושי חוקתי עם הגבלת עיסוקן בדוגמנות.

ב.4 סיכום ביניים: האם הקשיים החוקתיים שמעורר החוק ניתנים לריפוי?

נראה אם כן, כי הפתרון לקשיים החוקתיים שמעוררת המגבלה על העסקת דוגמניות בתת-משקל נעוץ בהחלפת מבחן ה-BMI במבחן הכשירות הבריאותית של הדוגמנית לעסוק במקצוע. לעומת זאת, בשל קיומם של שיקולים סותרים בעד ונגד הוראת החוק המחייבת הבהרה בדבר שימוש בתוויות הזהרה לגבי שימוש בעריכה גרפית, הניתוח החוקתי של הוראה זו מוביל למעשה למבוי סתום.

שאלת חוקתיות חוק הדוגמניות (כמו גם היבטים אחרים של החוק) טרם זכתה לדיון במערכת המשפט הישראלית. חיפוש עדכני אחר אזכורי החוק במאגרי הפסיקה הישראלית הניב תוצאה אחת בלבד בדבר פסק דין של בית המשפט המחוזי שבו אושרה בקשה להסתלקות מבקשה לאישור תובענה ייצוגית. ההליך הוגש נגד העיתון ידיעות אחרונות וחברת ההלבשה התחתונה "טריומף" בגין הפרת חוק הדוגמניות, אולם התברר כי אין בסיס ראוי להוכחת טענה של עריכה גרפית בניגוד לחוק.⁷⁸ לאור בקשת ההסתלקות, לא נערך דיון משפטי לגופו של החוק, בין ביחס לדרישת חובת הבהרה ביחס לשימוש בפוטושופ, ובין ביחס להגבלת ה-BMI שמטיל החוק על הדוגמניות עצמן.

לאור זאת ראוי לדעתי לשקול סוג אחר של התערבות משפטית בתעשיית הפרסום והדוגמנות. כחלופה למינונים שונים של הגבלות על עריכה גרפית, ניתן להטיל חובה פוזיטיבית על מפרסמים להציג דמויות המייצגות מגוון של ממדי גוף, ולצידן של דמויות רזות להציג גם דמויות בעלות ממדי גוף מגוונים. דרישה כזאת נתמכת על ידי מחקרים עדכניים המלמדים כי ביחס לחשיפה לממדי גוף מגוונים הוכחה קיומה של השפעה חיובית על דימויי הגוף בקרב נשים.⁷⁹ מחקרים אלה עשויים לפעול לטובת הסיכוי כי הטלת חובה על מפרסמים לעשות כן, המממשת באופן יעיל את תכלית החוק, תוכר כפגיעה מידתית בחופש העיסוק ובחופש

⁷⁶ ראו זילברמן "קרבנות אופנה", לעיל ה"ש 57, בעמ' 259–260.
⁷⁷ שם, בעמ' 263–266.

⁷⁸ ת"צ (מחוזי מר') 61161-03-19 ספיבק לביא נ' ידיעות אחרונות בע"מ (נבו 3.6.2021). כמו כן, בית המשפט אישר בקשה לדחייה של התביעה האישית ופסק הוצאות לטובת המשיבות. בנוסף להליך משפטי זה, לדברי לצר ושותפיה תלויה ועומדת תובענה ייצוגית שהוגשה על ידי נפגעת הפרעות אכילה בטענה שפגיעתה נגרמה עקב חשיפה למסרים מעודדי רזון קיצוני שהוצגו במדיה. ראו לצר ואח', לעיל ה"ש 45, בעמ' 5. מעבר לכך, לא ידוע על תביעות נוספות לאכיפת חוק הדוגמניות. גם בדו"ח המחקר והמידע של הכנסת נאמר כי במענה לפנייה להנהלת בתי המשפט לקבלת מידע כאמור, נמסר כי אין אפשרות להפיק נתונים אלו; ראו דו"ח מרכז המחקר והמידע של הכנסת, לעיל ה"ש 44, בעמ' 17.

⁷⁹ ראו למשל Jodie Mechielsen & Alexander Mussap, *Exposure to Thin-Ideal, Fitspirational, and Plus-Size Instagram Images Influences Body Image and Body-Change Cognitions in Women and Men*, 27 FIRST MONDAY (2022) (להלן: "מכילסן ואח'"); וכן המחקרים הנסקרים במסגרת מאמר זה.

הביטוי שלהם. הוראה ברוח זו אף תעלה בקנה אחד עם טענתה של רוהד כי אחת ממטרות המשפט בהקשרים אלה צריכה להיות לקדם אידיאלים של נראות שהם בריאים יותר, מכילים יותר וניתנים להשגה ביתר קלות.⁸⁰ דרישה מעין זו תשרת גם מטרת חברתיות רחבות יותר. יש בה כדי להוביל לגיוון בייצוגי גוף גם בהקשרים אחרים, כגון ייצוגים אתניים, ייצוגים מגדריים וייצוגי גיל.

ג. כשלו הנוספים של חוק הדוגמניות

1.ג. שלל חסרונותיו של חוק הדוגמניות

ניתן לסכם עד כה, כי באופן הגובל באבסורד, ולכאורה בשם ההגנה על עקרונות חוקתיים, בא לעולם חוק הדוגמניות הישראלי במתכונתו הנוכחית. אולם, הוא מטיל מגבלות על תעשיות הפרסום והדוגמנות, וביתר שאת אף על הדוגמניות עצמן, אשר מידת חוקתיותן מוטלת בספק. אך בזאת לא תמו הבעיות שמעורר החוק.

קושי נוסף הטמון בחוק נובע מכך שניתן לזהות בו כשל לוגי פנימי. מחד גיסא, קיים איסור על צילום דוגמניות המצויות בתת-משקל, שתכליתו, כאמור, למנוע חשיפה של הציבור לייצוגי גוף המשדרים רזון קיצוני. מאידך גיסא, מתיר החוק את המשך השימוש בעריכה גרפית, שלמעשה מאפשר לתעשיית הדוגמנות להמשיך להציג דמויות של דוגמניות המשדרות רזון קיצוני כל עוד שהוא הושג באמצעים מלאכותיים. הלכה למעשה מאפשר אם כן החוק להמשיך לחשוף את הציבור לתמונות שעלולות לעודד הפרעות אכילה, וזאת בניגוד מוחלט לתכליתו המוצהרת. החוק מחייב אומנם הצגת הבהרה בדבר השימוש בעריכה גרפית, אולם כפי שפורט בהרחבה לעיל, מידת יעילותה של הבהרה זו מוטלת בספק.⁸¹ נמצא אפוא, כי החוק חותר תחת תכליתו.

מן החוק נעדרת כאמור התייחסות לנזקים שגורמים ייצוגי יופי רחבים יותר שמייצרת מניפולציה גרפית, ובכללם יצירת מראה בלתי מציאותי של עור חלק הכולל מחיקת סימני גיל, או הבהרת העור לשם טשטוש סממנים אתניים.⁸² ביקורת זו מחזקת קושי נוסף, עליו הצבענו בכתובה קודמת, הנעוץ ב"קוצר הרואי" שלו. בהתמקדותו במרכיב תרבותי אחד בלבד המעודד רזון קיצוני, מתעלם החוק מגורמים תרבותיים רבים אחרים.⁸³ בכלל זה מצויים תעשיית הצעצועים,⁸⁴ תעשיות הטלוויזיה והקולנוע, ענפי תעסוקה מסוימים המטילים דרישות של יופי חיצוני (כמו ענף המלצרות או ענף דיילות האוויר)⁸⁵ ואף תעשיות הקשורות

⁸⁰ רוהד 2010, לעיל הי"ש 3, בעמ' 147.

⁸¹ להרחבה ראו לעיל בתת-פרק ב.2.

⁸² ראו כמפורט לעיל בה"ש 73 ו-75 ובטקסטים הצמודים להן.

⁸³ הילדסהימר וגור אריה, לעיל הי"ש 45, בעמ' 109–110, 113–114.

⁸⁴ הביקורת על תעשיית הצעצועים עוסקת, למשל, במודל היופי שמייצרות בובות כמו בובת ה"ברבי", ולפיה המשחק עם הברבי מייצר עבור בנות פנטזיה שלפיה אפשר לאמץ מראה של "ברבי", ולכך יש השפעה שלילית על ההערכה העצמית שלהן, אשר מקושרת עם הפרעות אכילה. ראו Jaqueline Urla & Alan C. Swedlund, *The Anthropometry of Barbie: Unsettling Ideals of the Feminine Body in Popular Culture*, in *DEVIANT BODIES* 277, 301–306 (Jennifer Terry & Jaqueline Urla eds., 1995).

⁸⁵ SHARLENE NAGY HESSE-BIBER, *THE CULT OF THINNESS* 20 (2007) (להלן: "הס ביבר").

למערכת הבריאות.⁸⁶ בשל הצטמצמותו של החוק לייצוגי יופי של רזון קיצוני בלבד ולתעשיית הדוגמנות בלבד, אין הוא עוסק אלא בקצה הקרחון של הקשיים שיוצר אידיאל היופי של העולם המערבי.⁸⁷ ניתן אומנם לטעון, כי התמקדות מצומצמת זו אינה מאיינת את חיוניותו ואת תרומתו של החוק, אולם יחד עם זאת מתמיץ בכך החוק הזדמנות לטפל בנושאים רחבים יותר המעודדים הפרעות אכילה ובסיכונים בריאותיים אחרים שאידיאל היופי מייצר.

יתרה מכך, החוק מתמקד בייצוגי רזון קיצוני בתעשיית הדוגמנות, שעיקר השפעתם כאמור היא על נשים אשר עקב ההיחשפות להם עלולות לפתח הפרעות אכילה.⁸⁸ החוק מתעלם מייצוגי יופי נוספים, המתמקדים דווקא בגוף הגברי, שעיקרם ייצוגי גוף שרירי במיוחד, ולא דווקא מציאותי, בשילוב עם שיעור נמוך של שומן גוף.⁸⁹ החשיפה לייצוגים אלה עלולה להשפיע על בריאותם של גברים, אשר בניסיון לאמץ לעצמם מראה דומה עלולים לפצוח הן בדיאטות הפוגעות בבריאות והן באימוני כושר קיצוניים. הדבר אף עלול להובילם להסתכן בנטילת סטרואידים להעלאת נפח השרירים.⁹⁰ החוק אם כן כלל אינו נותן את דעתו להשלכות הבריאותיות של ייצוגי יופי מסוג זה.⁹¹

אלא שגם ביחס לגזרה הצרה שבה מתמקד החוק, נעדרת ממנו, כאמור, אפשרות מובנית לפתוח בהליך משפטי בגין הפרתו. חסר זה מערים קשיים על המעוניינים (ובעיקר המעוניינות) להיפרע מעולם הפרסום בגין נזקים שגרמה החשיפה לייצוגי גוף המשקפים רזון קיצוני. בספרות הועלו כמה הצעות לאכיפת החוק בהיעדר מנגנון אכיפה מובנה. בכלל זה הוצעה האפשרות לאכיפה מנהלית על ידי גופים ציבוריים כמו הרשות השנייה לטלוויזיה ולרדיו, שהיא בעלת סמכויות לאכוף על המפרסמים המתקשרים עימה לפעול בהתאם לדין,⁹² או אכיפה אזרחית באמצעות הגשת תביעות על פי דיני הנזיקין ודיני הגנת הצרכן הכלליים.⁹³ אלא שהרשות השנייה לטלוויזיה ולרדיו טיפלה עד כה במקרים בודדים בלבד שבהם עלה חשד להפרת החוק,⁹⁴ ולכלים

⁸⁶ הילדסהימר וגור אריה, לעיל ה"ש 45, בעמ' 110–113.

⁸⁷ רוהד מצביעה גם על השלכות בריאותיות של אלמנטים אחרים של אידיאל היופי, כגון הפגיעה בבריאות שנובעת מנעילת נעלי עקב אופנתיות, חשיפה לכימיקלים ולחומרים רעילים עקב שימוש במוצרי קוסמטיקה ועוד. ראו רוהד 2010, לעיל ה"ש 3, בעמ' 37–35.

⁸⁸ יצוין כי לאורך המאמר נסקרת קשת רחבה של מחקרים העוסקים בקשר שבין המדיה בכלל ותעשיית הדוגמנות בפרט לבין הנטייה לפתח הפרעות אכילה. ברובם המכריע של המאמרים הללו בולט באופן ניכר מיעוט העיסוק בהשפעות ייצוגי הרזון הקיצוני על גברים. ייתכן כי חסר זה נובע מהעובדה כי רובם המכריע של המתמודדים עם הפרעות אכילה הם נשים, אולם אין להתעלם מן העובדה כי גם גברים עלולים לפתח הפרעות אכילה. על הצורך להעמיק את המחקר המשפטי בתחום הפרעות אכילה בקרב גברים, ראו Sasha Gorrell & Stuart B. Murray, *Eating Disorders in Male, in CHILD AND ADOLESCENT PSYCHIATRIC CLINICS OF NORTH AMERICA*, 641 (2019) (להלן "גורל ומורי").

⁸⁹ ראו למשל Richard A. Leit et al., *Cultural Expectations of Muscularity in Men: The Evolution of Playgirl*, 29 INTERNATIONAL J. OF EATING DISORDERS 90 (2001); גורל ומורי, לעיל ה"ש 88, והמחקרים הנסקרים במאמר זה.

⁹⁰ רוהד 2010, לעיל ה"ש 3, בעמ' 39; גורל ומורי, לעיל ה"ש 88.
⁹¹ עם זאת, יודגש כי טענה זו רלוונטית לגבי השפעת עולם הפרסום על ה"גבר הקלסי". לגבי "הגבר החדש", השואף לשוויון מגדרי, המתאפיין בתכונות שבעבר נחשבו "נשיות", ובין היתר עוסק גם בטיפוח עצמי, הרי שיתכן כי השפעות אידיאל היופי לגבי תהייה דומות להשפעות שיש לו ביחס לנשים. על "הגבר הקלסי", "הגבריות החדשה" ו"הגבר המטפח" ראו אורית זלצר-ניב **כשהצבר נפרד מהקוצים – תפיסתם של גברים ונשים ישראלים את ייצוג "הגבריות החדשה" בפרסומות בערוצים המסחריים בישראל** (עבודה אקדמית לקבלת תואר "מוסמך למדעי הרוח והחברה", אוניברסיטת בן-גוריון בנגב 2008).

⁹² דו"ח מרכז המחקר והמידע של הכנסת, לעיל ה"ש 44, בעמ' 17.
⁹³ פירוט בדבר אופן יישומם של כלים אלו של המשפט הפרטי חורגים ממסגרת הדיון במאמר זה.
⁹⁴ דו"ח מרכז המחקר והמידע של הכנסת, לעיל ה"ש 44, בעמ' 18.

האזרחיים חסרונות משמעותיים. בין היתר, קיים קושי להוכיח קשר סיבתי בין החשיפה לתמונות מסוימות לבין התחלואה של התובעת המסוימת בהפרעות אכילה, וכן קיים קושי להוכיח שהחוק הופר ושנעשתה עריכה גרפית בלא ציון הבהרה כחוק.⁹⁵ יתרה מכך, הפעלת כלים אזרחיים כגון אלה תלויה בפעולות אקטיביות מצד הנפגעות, אשר הסיכוי לנקיטתן הוא במקרים רבים נמוך.⁹⁶ קושי נוסף הכרוך באכיפת החוק הוא היעדר משרד ממשלתי אשר אמון באופן רשמי על אכיפתו. סעיפים 1 ו-6(א) לחוק מגדירים אומנם את שר התעשייה, המסחר והתעסוקה כשר הממונה על ביצוע החוק. אולם סמכויותיו של שר זה פוצלו עם השנים בין משרדי ממשלה שונים, ובהם משרד הכלכלה והתעשייה, משרד העבודה ומשרד הרווחה והשירותים החברתיים, כאשר אף לא אחד מהם הוסמך כאחראי על יישומו של חוק הדוגמניות. מבדיקה שערך מרכז המחקר והמידע של הכנסת, המצב הנוכחי הוא שמשרדי הבריאות והכלכלה והתעשייה מגלגלים אחריות האחד על כתפיו של השני באופן הדדי.⁹⁷ כל אלה מובילים לתוצאה של היעדר ציות לחוק והיעדר אכיפתו.⁹⁸ מסקנה זו עולה בבירור מדברי ההסבר להצעת החוק לתיקון חוק הדוגמניות משנת 2016, בהם נאמר כי: "עלאף היות ישראל חלוצה בתחום זה... טרם חוקקה אמצעים לאכיפה ופיקוח על החוק ובכך הותירה אותו כאות מתה בספר החוקים הישראלי"⁹⁹ (ההדגשה הוספה). כך עולה גם מדבריה של ח"כ (לשעבר) לימור מגן תלם בדבריה במליאת הכנסת בדיון שבו נדונה הצעה לתיקון החוק משנת 2021: "במשך שמונה שנים חוק הפוטושופ שכב בספר החוקים, מעוקר למעשה מכל תוכן, כי לא הייתה אכיפה"¹⁰⁰. לגבי הצעות החוק הללו ארחיב כעת בתת-הפרק הבא.

2.ג. הצעות לתיקון חוק הדוגמניות

לאור כשלו של החוק, נעשו מאז שנחקק שני ניסיונות לתקנו. בהצעת החוק שהוגשה בשנת 2016¹⁰¹ הוצע (בין היתר) להוסיף הוראה המחייבת בדיקה גופנית (להבדיל משקילה בלבד) של הדוגמנית לפני מתן האישור

⁹⁵ ראו עניין ספיבק לביא, לעיל ה"ש 78.

⁹⁶ זילברמן "קרבות אופנה", לעיל ה"ש 57, בעמ' 274–280. אשר על כן, מציעה ענבל גולני להכיר בשחקנים בשוק הפרסום כ"מעוולים המוניים" היוצרים נזקים בדמות הפרעות אכילה למגוון רב של תובעים. ראו ענבל גולני "מפרסמים ופרסומאים כמעוולים המוניים: חוק הגבלת משקל בתעשיית הדוגמנות, התשע"ב–2012 – ביקורת והצעות לפתרון" **חוקים בקצרה** 4 (2012).
⁹⁷ דו"ח מרכז המחקר והמידע של הכנסת, לעיל ה"ש 44, בעמ' 12–14.

⁹⁸ בחיפוש נרחב באתרי אינטרנט של מותגי אופנה ישראליים לא נמצאו הבהרות לגבי שימוש בעריכה גרפית לשם הצרת היקפי גוף כמתבקש על פי החוק, למעט ציונים בודדים ביותר הממוקמים במקום מוצנע באתר האינטרנט. דבר זה מלמד על הפרה גורפת של החוק, שכן החוק דורש שההבהרה תוצג באופן בולט.

חיזוק נוסף לכך שלא ניכרת השפעתו של החוק במישור המשפטי ניתן למצוא במיעוט הפסיקה העוסקת בו. כאמור, במהלך העשור שחלף מאז שנחקק, ניתן לאתר במאגרי הפסיקה הישראלית פסק דין אחד בלבד המאזכר את החוק. ראו עניין ספיבק לביא, לעיל ה"ש 78; דו"ח מרכז המחקר והמידע של הכנסת, לעיל ה"ש 44, בעמ' 15–16. יצוין שגם יוזמות מקומיות כמו זו משנת 2014 של ראש עיריית הרצלייה, משה פדלון, לפעול לאכיפת החוק ברמה המוניציפלית, אינן נושאות פרי. ראו עיריית הרצלייה "עיריית הרצלייה פועלת לקדם את החוק למאבק באנורקסייה" **אתר עיריית הרצלייה** (27.10.2014) <https://www.herzliya.muni.il/news/item/1453>.

⁹⁹ הצעת חוק הגבלת משקל בתעשיית הדוגמנות (תיקון – הוראות שונות), התשע"ו–2016, פ/2825/20 (להלן: "הצעת החוק משנת 2016").

¹⁰⁰ פרוטוקול ישיבה 111 של הכנסת ה-24, 43 (9.2.2022) (להלן: "פרוטוקול ישיבת הכנסת 9.2.2022").

¹⁰¹ הצעת החוק משנת 2016, לעיל ה"ש 99.

הרפואי בדבר תקינות ה-BMI שלה.¹⁰² כמו כן הוצע להגדיר את הפרת החוק כעוולה אזרחית ולהוסיף לחוק סנקצייה פלילית, אשר הקנסות שייגבו במסגרתה ישולמו לקרן שתוקם על ידי משרד הבריאות אשר תפעל למניעת הפרעות אכילה ולמען טיפול בהן. עוד הוצע להרחיב את האחריות על פי החוק גם לאחריות אישית של נושאי משרה בתאגידים המפירים את החוק. הליכי חקיקתה של הצעה זו לא נשאו פרי. בשנת 2021 הוגשה הצעת חוק נוספת.¹⁰³ הצעה זו אימצה את מרבית הוראותיה של קודמתה משנת 2016 (למעט חובת הבדיקה הגופנית) והוסיפה עליהן (בין השאר) הטלת איסור על גוף שהוקם בחוק להזמין ולהשתתף בפרסומת שאינה עומדת בהוראות החוק. עוד היא קובעת הוראות בדבר הסמכת מפקחים שיהיו אמונים על אכיפת החוק. עולה אפוא, כי ההצעות לתיקון חוק הדוגמניות מתמקדות בנושאים פרוצדורליים בדגש על סוגיית האכיפה. הן מותירות על כנן את שתי הוראותיו המרכזיות בדבר חובת הצגת הבהרה בדבר שימוש בעריכה גרפית לשם הצרת היקפי גוף ואיסור העסקת דוגמניות בתת-משקל. מבלי להמעיט מחשיבותם של מרבית התיקונים המוצעים, חשוב לציין כי ההצעות הללו אינן נדרשות למרבית הסוגיות המהותיות שפורטו לעיל, כמו למשל החשש מפגיעה בעקרונות חוקתיים ומהדרתן מהעיסוק במקצוע של דוגמניות בתת-משקל אשר אינן מתמודדות עם הפרעות אכילה. כך או כך, הצעות החוק הללו לא הבשילו לידי תיקון החקיקה. ביום 9 בפברואר 2022 הצעת החוק משנת 2021 עברה אומנם הליך של קריאה טרומית בכנסת,¹⁰⁴ אולם הליכי החקיקה לא התקדמו מאז, והכנסת התפזרה.¹⁰⁵

ניתן לסכם אם כן, כי בחקיקה עתידית, מן הראוי לתת את הדעת על כמה תיקונים שלדעתי נדרשים בחוק, אשר יבואו בנוסף להמלצות שכבר פירטתי, בדבר חיוב הצגת ייצוגי גוף מגוונים בעולם הפרסום והחלפת בדיקת ה-BMI בבדיקת כשירות רפואית.

ראשית, יש להוסיף מנגנוני פיקוח שיבטיחו את אכיפת החוק. על כן יש לקבוע משרד ממשלתי האמון על ביצוע החוק ולאפשר לו להסמיך פקחים שיעסקו באכיפתו. לשם כך על החוק לקבוע מנגנון מנהלי של הטלת עיצומים כספיים במקרים שבהם מתגלה הפרה. **שנית**, לצד מנגנון הקנס המנהלי, יש להוסיף לחוק סנקצייה פלילית ולקבוע שהפרת החוק תהווה עבירה פלילית מסוג של עבירת קנס ולהפעיל לגביה מנגנונים בהתאם לפרק ד' לחוק העונשין, התשל"ז-1977. **שלישית**, ראוי לקבוע גם מנגנון אזרחי שיקבע שהפרת החוק מהווה עוולה אזרחית ושפקודת הנזיקין [נוסח חדש] תחול לגביה. במסגרת זו יש לאפשר הגשת תביעה לפיצויים ללא הוכחת נזק לדוגמניות שהועסקו בדוגמנות בעת שאינן כשירות לעסוק במקצוע.¹⁰⁶ מנגנון אזרחי זה יבוא

¹⁰² עם זאת יובהר, כי כל שהצעת החוק דורשת הוא שתתבצע בדיקה גופנית, וכפי שמפורט בדברי ההסבר הבדיקה נועדה למנוע מצב שבו האישור יינתן על סמך היכרות אישית או שיחה טלפונית. מעבר לכך ההצעה אינה מפרטת מה אותה בדיקה צריכה לכלול. ראו שם, בס' 1 ובדברי ההסבר.

¹⁰³ הצעת חוק הגבלת משקל בתעשיית הדוגמנות (תיקון – פיקוח ואכיפה), התשפ"ב-2021, 2221/24/פ.

¹⁰⁴ פרוטוקול ישיבת הכנסת 2022.9.2, לעיל הי"ש 100.

¹⁰⁵ חוק התפזרות הכנסת העשרים וארבע ומימון מפלגות, התשפ"ב-2022.

¹⁰⁶ מנגנונים מסוג זה מוכרים מחקיקה קיימת כגון בס' 6(ב) לחוק למניעת הטרדה מינית, התשנ"ח-1998, ס"ח 166, או ס' 10(א)(1) לחוק שוויון זכויות לאנשים עם מוגבלות.

בנוסף, ולא כחלופה, לאפשרות להגיש תביעה נזיקית התלויה בהוכחת נזק על ידי דוגמניות ומי מהציבור שנחשפו להפרות של החוק שתוצאתן בהפרעות אכילה, לרבות תובענה ייצוגית.

ד. חוק הדוגמניות במבט השוואתי

ד.1. החקיקה הצרפתית

החקיקה הישראלית היא כאמור חקיקה חלוצית בתחום, וכניסת החוק לתוקף עוררה עניין רב בעולם.¹⁰⁷ אלא שרוב מדינות העולם בחרו שלא לאמץ לספר החוקים שלהן חקיקה דומה המטילה רגולציה ישירה על תעשיית הפרסום והדוגמנות.¹⁰⁸ חריגה בהקשר זה היא החקיקה שהתקבלה בצרפת בחודש מאי 2017. החקיקה הצרפתית מחייבת כי לכל תמונה שמיועדת לשימוש מסחרי אשר עברה עריכה גרפית לשם שינוי היקפי גוף של דוגמן או דוגמנית יתלווה באופן ברור הכיתוב: "תמונה מרוטשת".¹⁰⁹ כמו כן, מוטלת חובה להציג אישור רפואי על כשירות לעסוק בדוגמנות, שיינתן על בסיס מצב רפואי ובמיוחד לאור מדד ה-BMI ואשר יהיה תקף לתקופה של עד שנתיים.¹¹⁰

בשונה מהחוק הישראלי, האישור הרפואי שהדוגמניות נדרשות להציג מתייחס למצבן הרפואי הכללי, ולא מצטמצם רק למדד ה-BMI שלהן. בכך מפחיתה החקיקה הצרפתית את הפגיעה באוכלוסיית הדוגמניות ומאפשרת לדוגמניות בעלות BMI נמוך להמשיך לעסוק במקצוע כל עוד הן בריאות וכשירות לעסוק בו. כמו כן, על פי החקיקה הצרפתית האישור הרפואי של הדוגמנית יכול להיות תקף לשנתיים, בעוד על פי החוק הישראלי הוא תקף לשלושה חודשים בלבד. גם בכך החקיקה הצרפתית מקילה עם הדוגמניות ביחס לזו הישראלית ומכפיפה אותן למשטר פחות אינטנסיבי של בדיקות רפואיות. הוראה ברוח זו נראית לי כאמור ראויה, וטוב יעשה לדעתי המחוקק לו יאמצה גם לחוק הדוגמניות הישראלי.

מבחינת השימוש בעריכה גרפית, החקיקה הצרפתית מטילה על תעשיית הפרסום והדוגמנות רגולציה רחבה יותר ומחמירה יותר מזו הקבועה בחוק הדוגמניות הישראלי. חובת ההבהרה חלה בצרפת לגבי כל שינוי של היקפי גוף שנעשה באמצעות שימוש בעריכה גרפית, כלומר הן על הצרה והן על הרחבה של ממדי גוף, בעוד החוק הישראלי מתמקד רק בהצרתם. בכך מטפלת החקיקה הצרפתית בקשת רחבה יותר של עוולות שנוצרות כתוצאה משימוש בעריכה גרפית, שכן באמצעות הרחבה של ממדי גוף ניתן להדגים ייצוגים בלתי מציאותיים של איברי גוף נשיים שונים. גם לייצוגים אלה השלכות בלתי מבוטלות על אידיאל היופי הנשי

¹⁰⁷ לצר ואחי, לעיל ה"ש 45, בעמ' 4.

¹⁰⁸ מק'ברידיג' ואחי, לעיל ה"ש 14, בעמ' 13.

¹⁰⁹ Décret n° 2017-738 du 4 mai 2017 relatif aux photographies à usage commercial de mannequins dont l'apparence corporelle a été modifiée [Decree No. 2017-738 of May 5, 2017 on Photograph for Commercial Use of Models Whose Bodily Appearance Has Been Modified]

¹¹⁰ Arrêté du 4 mai 2017 relatif au certificat médical permettant l'exercice de l'activité de mannequin [Order of May 4, 2017 on Medical Certificate Allowing The Exercise of the Modeling Activity]

ועל רצונן של נשים ונערות להידמות לו. אלא שלהוראה מחמירה זו קיים גם חיסרון. היא אינה מאפשרת הרחבה באמצעים גרפיים של היקפי גופן של דוגמניות בעלות רזון טבעי, אשר חרף רזונן הן בריאות וכשירות לעסוק במקצוע. לפיכך, כל עוד מדובר בדוגמניות שבריאותן תקינה, מאפשרת החקיקה הצרפתית להציג ייצוגי גוף של רזון קיצוני ללא אפשרות לשנותם באופן שימנע פגיעה בבריאות הציבור.¹¹¹

כמו כן, ואף זאת בניגוד לחוק הישראלי, מאפשרת החקיקה בצרפת להטיל קנס כספי על מפירי החוק. לכאורה זהו ההבדל המשמעותי ביותר בין דברי החקיקה בשתי המדינות, אלא שהמציאות בצרפת מלמדת כי עצם קיומה של האפשרות להטיל קנס אינה בהכרח מבשרת על הגברת האכיפה של החוק. ממחקרן של רייצ'ל רוג'רס וקת'רין לייבוויי (Rachel F. Rodgers & Katherine Laveway) עולה כי שיעור הצגת ההבהרה בדבר מניפולציה גרפית על גבי פרסומות בז'ורנלים צרפתיים מובילים עומד על 20%–30% בלבד. שיעור נמוך זה של ציות לחוק נובע לדבריהן מעמימות לשון החוק, שכן לא נקבע בו באופן מספיק מפורש מה משמעות השינוי בהיקפי הגוף שיש חובת הבהרה לגביו. חוסר בהירות נוסף בחקיקה הצרפתית נובע מהיעדר קביעה מפורשת לגבי הפורמט שיש להציג בו את ההבהרה בדבר ריטוש התמונה.¹¹² בכך מתבטא דווקא יתרונו של החוק הישראלי, אשר קובע כי: "ההבהרה תופיע בפרסומת במקום בולט ובצבע וגודל ברורים לעין, על פני שטח שאינו קטן מ-7% לפחות משטח הפרסום הכולל של הפרסומת",¹¹³ ואילו החקיקה הצרפתית מסתפקת באמירה כי יש להציגה "באופן ברור". בשל חסר זה, גם במיעוט המקרים שבהם מקוימת חובת ההבהרה, הרי שהצגתה נדחת לרוב לפינות נסתרות במודעות הפרסומת השונות. כמו כן נוצר מצב שלפיו יישום חובת ההבהרה אינו מתבצע באופן עקבי, כך שייתכן שהבהרה תוצג על גבי פרסומת המופיעה בז'ורנל, אך תושמט מאותה הפרסומת בדיוק כאשר היא מופיעה על גבי שלט חוצות.¹¹⁴

2. ד. אסטרטגיות הנקטות במדינות נוספות

החקיקה הצרפתית והישראלית הן כאמור חריגות בנוף הרגולציה של תעשיית הדוגמנות בעולם. במשפט האמריקאי ניסיונות שנעשו לחקיקה בהקשר זה נכשלו.¹¹⁵ לשם המחשה, בשנת 2016 הוגשה בארצות הברית הצעת חוק פדרלית תחת הכותרת: חוק האמת בפרסום (Truth in Advertising Act). הצעה זו מטילה על נציבות המסחר הפדרלית (Federal Trade Commission) חובת דיווח לקונגרס בדבר תדירות השימוש שנעשה במדיה בתמונות שנערך בהן שינוי מהותי של ייצוגי גוף למטרות מסחריות. עוד נדרשת הנציבות לפרט את עמדתה בדבר מידת ההטעיה הכרוכה בכך ואת המלצותיהם ביחס לאפשרויות להפחתת הנזק שעלול

¹¹¹ אני מודה לגברת יהודית דרורי על הסיוע בהבנת החקיקה הצרפתית.

¹¹² רוג'רס ולייבוויי, לעיל ה"ש 29.

¹¹³ סי' 3 (ב) לחוק הדוגמניות; שם.

¹¹⁴ Elisa S. Danthinne & Rachel F. Rodgers, "Photographie Retouchée": Using Policy to Address Body Image, HARV. HEALTH POLICY REV. (2020).

¹¹⁵ Hanna J. Hopkins, Legislation on Eating Disorders, in EATING DISORDERS: UNDERSTANDING CAUSES, CONTROVERSIES, AND TREATMENT 321 (Justine J. Reel, ed., vol 1, 2018).

להיגרם עקב כך לצרכנים.¹¹⁶ הליכי החקיקה של הצעה זו לא הושלמו. כך גם עלה בגורלה של הצעת החוק הפדרלית משנת 2013 שכותרתה חוק המענה הפדרלי למיגור הפרעות אכילה (Federal Response to Eliminate Eating Disorders Act of 2013). הצעה זו עוסקת בהיבטים נרחבים של מניעת הפרעות אכילה, ובכללם היבטים חינוכיים, מחקרניים, ביטוחיים וכדומה. בין היתר קוראת ההצעה ליידוע הציבור ולחינוכו בנוגע להשפעות המדיה על הערכה עצמית ודימוי גוף.¹¹⁷ מעניין לציין, כי ההצעות הללו לא עברו, וזאת על אף העובדה שהן מטילות רגולציה מינימלית בלבד על תעשיות הפרסום והדוגמנות, וזאת בניגוד גמור להתערבות המשפטית שבחקיקה הצרפתית והישראלית, שהיא משמעותית הרבה יותר.¹¹⁸

בשונה מניסיונות למתן תוקף לחקיקה מחייבת, מדינות נוקטות אסטרטגיות אחרות להתמודדות עם השפעות המדיה על הפרעות אכילה. אחת מהן היא האסטרטגיה המנהלית הפועלת בכמה מדינות בעולם.¹¹⁹ לשם המחשה, באנגליה רשות הסטנדרטים בפרסום (Advertising Standards Authority - ASA), מוסמכת לאכוף כללי פרסום ובכללם האיסור על פרסום שעלול להטעות או להזיק. על כן היא מוסמכת לפסול פרסומות שנעשה בהן שימוש מוגזם בעריכה גרפית בשל איעמידתן בסטנדרטים של פרסום הוגן.¹²⁰ אסטרטגיה מקובלת נוספת היא הרגולציה העצמית, שבמסגרתה גופי פרסום לוקחים על עצמם מרצון מגבלות על אופן הפרסום. ברוח זו ממליצה ההסתדרות הרפואית האמריקאית (AMA) לאיגודי מפרסמים לפתח בשיתוף עם ארגוני המגזר הפרטי הנחיות בדבר פרסום הכולל ייצוגי גוף בלתי מציאותיים, במיוחד ככל שהוא מיועד לקטינים.¹²¹ בדומה, בדרך של קונסנזוס בין גורמים בתעשיות האופנה לארגונים חינוכיים, נוסחה בקנדה "אמנת קוויבק לדימוי גוף בריא ומגוון" (Québec Charter for a Healthy and Diverse Body Image). האמנה נועדה לעודד הכפפה מרצון לערכים הכוללים גיוון בייצוגי גוף ומניעת כניעה לאידיאלים של

---

¹¹⁶ H.R.4445 - 114th Congress (2015-2016): Truth in Advertising Act of 2016, H.R.4445, 114th Cong. (2016) ¹¹⁷ H.R.2101 - 113th Congress (2013-2014): Federal Response to Eliminate Eating Disorders Act of 2013, H.R.2101, 113th Cong. (2013)

¹¹⁸ חקיקה מסוג שונה, המטילה מגבלות על תעשיית האופנה, התקבלה בארגנטינה. במטרה להיאבק בשיווק של בגדים במידות קטנות בלבד, נחקק בשנת 2005 חוק שלפיו חנויות המשווקות ביגוד לנוער חייבות לכלול בהיצע שלהן בגדים במידות שבין 38 ל-48. ראו Sharon Haywood, *Battling the Beauty Myth in Argentina*, ANYBODY (July 6, 2010), http://www.anybody.org/anybody_vent/2010/7/6/battling-the-beauty-myth-in-argentina.html; ענת אור "מידה כנגד מידה" **הארץ** (19.7.2016) <https://www.haaretz.co.il/gallery/2006-07-19/ty-article/0000017f-e0d4-d804-ad7f-1fe82bf0000>. חקיקה ארגנטינאית נוספת משנת 2019 מחייבת שיטה אחידה לקביעת מידות של ביגוד והצגת מידות באמצעות סימון ברור ומובן. ראו HKTDC, *Argentina Advances Implementation of New Sizing System for Use in Apparel and Footwear Labels* (July 5, 2021) <https://research.hktdc.com/en/article/NzKxNTY3NjM2>

¹¹⁹ מק'ברידג' ואח', לעיל ה"ש 14, בעמ' 13.
¹²⁰ ASA Blog Post, *Why Real Beats Fake – Responsibility and Truthfulness in Beauty Ads* (May 1, 2018), <https://www.asa.org.uk/news/why-real-beats-fake.html>
¹²¹ AMA, *Body Image and Advertising to Youth*, <https://policysearch.ama-assn.org/policyfinder/detail/body%20image?uri=%2FAMADoc%2FHOD.xml-0-5022.xml>

נראות המושגות על רזון קיצוני.¹²² אלא שרגולציה עצמית היא במהותה וולונטרית,¹²³ והקושי בהבטחת יישומה הוא ברור.¹²⁴

באופן מפתיע, לא נראה כי עידוד חקיקה בתחום מניעת הפרעות אכילה נמצא על סדר יומו של ארגון הבריאות העולמי. דו"ח מקיף של הארגון בדבר תפקידו החשוב של המשפט בקידום הזכות לבריאות מקדיש פרק מרכזי לאסטרטגיות משפטיות שאותן מומלץ לנקוט בתחום העידוד לתזונה נכונה ולשם מניעת השמנת יתר.¹²⁵ בולטות בהיעדרן מן הדו"ח התייחסויות לאפשרויות ההידרשות לטיפול באמצעות חקיקה במניעת הפליה על רקע של ממדי גוף ובמניעת הפרעות אכילה.

ה. חוק הדוגמניות, אידיאל הספרות הנפרדות והגישה הקישורית

ה.1 חוק הדוגמניות לאור אידיאל הספרות הנפרדות

הגם שהיעדר הציות לחוק מצביע על כישלוננו מבחינה מעשית, הרי שניתן לזהות הישג של החוק במישור העיוני. הישג זה מקבל ביטוי באתגר שמציב החוק לדיכוטומיה המקובלת בין ה"ספרה הציבורית" ל"ספרה הפרטית", ולפיה העניינים הראויים להתערבות משפטית הם אלה הממוקמים בספרה הציבורית, ועל המשפט למשוך את ידיו מפני התערבות בעניינים "פרטיים" הנעשים מ"רצון חופשי" הממוקמים בספרה הפרטית.¹²⁶ ברשק מסביר כי הרציונל העומד מאחורי הפרדת הספרות הוא הרצון לעודד אוטונומיה ונפרדות בין אישית בספרה הציבורית מחד גיסא, ואינטימיות בספרה הפרטית מאידך גיסא. לדעתו זו אחת מאבני הבניין של כל מבנה חברתי יציב ומשגשג.¹²⁷ אידיאל זה משמש אם כן בתרבות הליברלית כהצדקה כללית להיעדר הסדרה נורמטיבית של הספרה הפרטית ושל הפעילות המתבצעת במסגרתה.¹²⁸ תפיסה זו מקבלת ביטוי בהקשרים שונים בפסיקה הישראלית. כך למשל אומר השופט סולברג בפסק הדין בעניין פלוני, כי:

¹²² Lise Gauvin & Howard Steiger, *Overcoming the Unhealthy Pursuit of Thinness: Reaction to the Québec Charter for a Healthy and Diverse Body Image*, 102 AMERICAN J. OF PUBLIC HEALTH, 1600 (2012) (להלן: "גאווין ואחיי").

¹²³ אחת היוזמות הראשונות לאמץ באופן וולונטרי מדיניות של היעדר מוחלט של עריכה גרפית על תמונות היא זו של המותג "Dove". ראו למשל Michael Zhang, *Dove Speaks Out Against Retouching by Releasing an Anti-Photoshop Action* (Mar. 3, 2013), <https://petapixel.com/2013/03/06/dove-speaks-out-against-retouching-by-releasing-an-anti-photoshop-action/>. על ניסיונות שונים לאמץ הגבלה על BMI של דוגמניות בדרך של רגולציה עצמית, ראו גם הילדסהימר וגור אריה, לעיל ה"ש 45, בעמ' 105.

¹²⁴ מיירס, לעיל ה"ש 75, בעמ' 1245–1247.

¹²⁵ WHO, ADVANCING THE RIGHT TO HEALTH: THE VITAL ROLE OF LAW (Milton Castelen et al. eds., 2017). אם כי העיסוק בתזונה לקויה במסגרת הדו"ח הוא דל ביחס לעיסוק בהשמנה, אשר מניעתה היא יעד מרכזי של ה-WHO; Friedrich Schorb, *Crossroad Between the Tight to Health and the Right to Be Fat*, 10 FAT STUDIES 160, 165 (2021) (להלן: "שורב").

¹²⁶ נויה רימלט **הפמיניזם המשפטי מתיאוריה למעשה – המאבק לשוויון בין המינים בישראל ובארצות הברית** 94 (2010) (להלן: "רימלט").

¹²⁷ ליאור ברשק ודנה פוג'י "בין פרטי לציבורי: המשפט הפילי והמשפחה בעקבות ע"פ 4596/98 פלונית נ' מדינת ישראל" **מחקרי משפט** כ 7, 28–30, 33–44 (2003) (להלן: "ברשק ופוג'י"). יצוין כי עמדתו של ברשק עומדת בניגוד לעמדתה החולקת של פוג'י, שותפתו לכתיבת המאמר, המאמצת את הביקורת הפמיניסטית על הפרדת הספרות שאליה אידרש בהמשך.

¹²⁸ ראו למשל (1984) 146–147 (LAW IN CONTEXT) KATHERINE O'DONOVAN, *SEXUAL DIVISIONS IN LAW* (להלן: "אודונובן"); ברשק ופוג'י, לעיל ה"ש 127, בעמ' 13.

"פגיעה בפרטיות היא פגיעה באוטונומיה האישית. קריעת המסך המפריד בין הפרטי לציבורי, פוגעת בזכותו של האדם לנהל את חייו כרצונו"¹²⁹ (ההדגשה במקור).

על אידיאל הספרות הנפרדות נמתחה ביקורת פמיניסטית נוקבת מכיוונו של הזרם הפמיניסטי הרדיקלי, המבקש למגר את יחסי השליטה החברתיים של גברים בנשים.¹³⁰ תמציתה של ביקורת זו היא כי ההבחנה הליברלית בין הספרה הציבורית לפרטית והיעדר התערבות המשפט בספרה הפרטית מונעים ביקורת על מנגנונים חברתיים התורמים לשימור נחיתותן של נשים.¹³¹ בין היתר הם מקנים אפשרות לנצל לרעה פערי כוחות בכלל ופערי כוחות מגדריים בפרט, המאפשרים עושק וניצול,¹³² באופן שאף הוגדר על ידי רובין ווסט (Robin West) כ"גן עדן לאלימות במשפחה", הסמוי לחלוטין מן העין.¹³³ התוצאה היא, אם כן, התעלמות של המשפט מהספרה הפרטית ומן העוולות המתרחשות בה, עד כי ספרת חיים שלמה נתפסת כמובנת מאליה.¹³⁴ זהו אם כן מקורה של הקריאה הפמיניסטית לפיה "האישי הוא פוליטי",¹³⁵ הדורשת להכיר באופיים ה"פוליטי" של מאפיינים של הספרה הפרטית אשר נתפסים באופן שגוי כ"אישיים", ועל כן אינם זוכים להסדרה נורמטיבית.

חוק הדוגמניות מבקש כאמור לטפל בהשלכותיו הבריאותיות של אידיאל היופי של העולם המערבי. אולם בנוסף להיותו חוק בריאות הציבור, הוא משרת גם מטרה פמיניסטית, השואפת להכיר בקשר שבין אידיאל היופי ליחסי כוח מגדריים. היטיבה להסביר זאת נעמי וולף, הטוענת כי אידיאל היופי מקנה לנשים ערך שנקבע על פי אמת מידה שנכפית על ידי התרבות.¹³⁶ על כן, לדבריה, נשים אינן מרעיבות את עצמן רק במערכות יחסים פרטיות, כי אם במסגרת סדר חברתי ציבורי בעל אינטרס בבעיות האכילה שלהן אשר מייצר את נחיתותן החברתית.¹³⁷ דבריה מלמדים, אם כן, כי הרגלי האכילה שבמבט ראשון נתפסים כפרטיים, הם למעשה תוצר של מנגנון ציבורי. לפיכך מטפל החוק במרכיב משמעותי של אותו סדר חברתי הטמון במסרים שמשדרות תעשיות הדוגמנות והפרסום. הוא מכיר בכך שהפקת הרווחים מייצוגי גוף המשדרים רזון קיצוני נעשית תוך התעלמות מהפגיעה הנגרמת לבריאות הציבור ואף תוך ניצולה, ומראייתה כעניין הפרטי של נשים ונערות אשר "בוחרות" בהרגלי אכילה הפוגעים בבריאותן. בכך מאמץ החוק חשיבה פמיניסטית שלפיה

¹²⁹ ע"א 8954/11 פלוני נ' פלונית, פ"ד סו(3) 691, פס' 80 לפסק הדין של השופט סולברג (2014).

¹³⁰ רימלט, לעיל ה"ש 126, בעמ' 91–92.

¹³¹ שם, בעמ' 94.

¹³² או'דונובן, לעיל ה"ש 128, בעמ' 152. ראו גם דברי אניטה אלן, לפיהם ההבחנה בין ה"פרטי" ל"ציבורי" היא מכשיר אידאולוגי בידי גברים לבנים בעלי רכוש המאפשר להם לשלוט בקבוצות אוכלוסייה אחרות. Anitta L. Allen, *Coercing Privacy*, 40 Wm. & Mary L. Rev. 723 (1999).

¹³³ ROBIN WEST, *CARING FOR JUSTICE* 259–264 (1997).

¹³⁴ SUSAN MOLLER OKIN, *JUSTICE, GENDER, AND THE FAMILY* 10–11, 75, 88, 126 (1989) (להלן: "אוקין").

¹³⁵ שם, בעמ' 124; CATHERINE A. MACKINNON, *FEMINISM UNMODIFIED* 100 (1987).

¹³⁶ וולף, לעיל ה"ש 6, בעמ' 12.

¹³⁷ שם, בעמ' 189.

היעדר התערבות משפטית למעשה נותן תוקף לניצול זה, ועל כן על המשפט להתערב ולהכיר בממד הציבורי של תופעה זו ולפעול למניעתה.

במבט ראשון נראה אומנם כי בהטילו חובות משפטיות על תעשיית הדוגמנות, הוא מסדיר את הספרה הציבורית. אולם הסתכלות מעמיקה יותר מלמדת כי החוק מבקש לטפל בנושא הממוקם דווקא בספרה הפרטית. החוק מתמקד בשלב של "טרם התפתחות הפרעות אכילה", בו נשים ונערות נחשפות למסרים שעלולים להוביל אותן לפתח הפרעות אכילה.¹³⁸ מטרתו להפחית את הסיכוי לפתח בקרב הציבור הרגלי אכילה שעלולים לפגוע בבריאות. התערבות משפטית זו אינה דבר המובן מאליו. התהליך שעוברות הנשים והנערות בשלב זה הוא סמוי מן העין, והרגלי האכילה שהן מפתחות מתוך רצון להידמות לדמויות המופיעות בפרסומות נחשבים על פי תפיסות ליברליות מקובלות כעניין ה"פרטי" וכדבר הנעשה מ"רצון החופשי". באופן טיפוסי נרתע המשפט הליברלי מהתערבות בנושאים כגון דא, אשר נופלים במסגרת המרחב הפרטי שאינו זוכה להתערבות משפטית.¹³⁹

ניתוח זה מספק אם כן הסבר לרתיעה מפני אימוץ חקיקה ברוח חוק הדוגמניות במדינות שונות בעולם. מקובל כאמור להסבירה כנובעת ממגבלות חוקתיות,¹⁴⁰ אולם הבנת מהותו של החוק כהתערבות בספרה הפרטית מוסיפה להסבר זה נדבך נוסף. יתרה מכך, דיון זה אף ממחיש את טענתה של פרנסס אולסן (Frances Olsen), שלפיה המשפט החוקתי מגן מפני הפרות בעלות פן ציבורי של זכויות, ולא מפני הפרות הממוקמות בספרה הפרטית. בכך מגביל המשפט החוקתי את היקף ההגנה שהזכויות על פיו מקנות.¹⁴¹ כך, בשם ההגנה החוקתית על חופש העיסוק או על חופש הביטוי, מאפשרות מדינות רבות לתעשיית הדוגמנות את המשך מימוש זכויותיה ה"ציבוריות". במקביל הן נמנעות מהתערבות משפטית שתספק הגנה על נשים ונערות המפתחות הפרעות אכילה.

קו חשיבה זה מוביל לטענה נוספת, השוללת את הטענה כי "בחירה" באותם הרגלי אכילה נעשית מ"רצון חופשי". כאמור לעיל, אידיאל הרזון מהווה מרכיב מרכזי של אידיאל היופי (ובעיקר זה הנשי) של העולם המערבי, באופן הגורם לנשים לאמץ (בין היתר) משטר חמור של דיאטות שעלול להתפתח לכדי הפרעות אכילה.¹⁴² רוהד טוענת ככלל, כי הסטנדרטים החברתיים של הנראות החיצונית נתפסים כניתנים להשגה וכתלויי כוח רצון. על כן, מי שאינם מצליחים לממש את הסטנדרטים האלה נחשבים לעצלנים ועלולים לחוות

¹³⁸ שלב זה כונה על ידנו בכתיבה קודמת "pre-eating disorder stage". ראו הילדסהימר וגור אריה, לעיל ה"ש 45, בעמ' 106–107.

¹³⁹ שם, בעמ' 114–117.

¹⁴⁰ ראו למשל מק'ברידג' ואח', לעיל ה"ש 14, בעמ' 30.

¹⁴¹ Frances Olsen, *Constitutional Law: Feminist Critiques of the Public/Private Distinction*, 10 CONST. COMMENT. 319 (1993).

¹⁴² ראו ה"ש 18 לעיל והטקסט הצמוד לה.

סטיגמטיזציה והפליה.¹⁴³ על כך מוסיפה יופי תירוש (Yofi Tirosh), כי באווירה החברתית הקיימת נוצרת מעין חובה חברתית להיות רזה,¹⁴⁴ ולפיכך היא קוראת להכרה בזכות להיות בעלות ובעלי ממדי גוף מגוונים.¹⁴⁵ המסר החברתי, כפי שמסביר בנסון, הוא שהמראה החיצוני של האישה הוא באופן טבעי פגום, ונשים מצוות "לתקן" את גופן בהתאם לנורמות הרצויות.¹⁴⁶ נורמות אלה נחשבות ל"נורמליות", עד כי מי שאינה מאמצת אותן נתפסת כסוטה מהנורמה¹⁴⁷ וכראויה לגינוי חברתי.¹⁴⁸ מתוך הבנת עוצמת הכוחות התרבותיים הדוחפים נשים לאמץ פרקטיקות של יופי, ספרות פמיניסטית ענפה מבקשת להטיל ספק במידת הרצון החופשי הכרוכה בכך. כך למשל טוענת סוזן בורדו (Susan Bordo), כי הציות לתכתיבי האופנה הוא תוצר של דיכוי, ולא של בחירה.¹⁴⁹ בדומה טוענת רוהד, כי ההחלטה לאמץ סטנדרטים של הופעה חיצונית אינה החלטה אוטונומית וחופשית.¹⁵⁰

עולה אפוא, כי חוק הדוגמניות (ובדומה, גם החקיקה הצרפתית) מכיר בממד הציבורי של תופעה "אישית" זו וקובע הסדר משפטי המתערב בתעשיית הדוגמנות, אשר תכליתו למנוע אותה. בכך פורץ החוק את גבולות התערבות המשפט הליברלי, ומבחינה זו מציג החוק הישג פמיניסטי חשוב, אם כי, כפי שעוד ארחיב בהמשך, מדובר בהישג חלקי. יתרה מכך, החוק אף משקף הבנה שלפיה באמצעות המניפולציה הגרפית מוכרת תעשיית הדוגמנות אשליה של רזון שאינו באמת מציאותי. בכך מבטא החוק הכרה בכך שה"בחירה" לאמץ סטנדרט שאינו קיים מונעת מהטעיה, ועל כן אין לראות בה כנעשית מתוך רצון חופשי. לפיכך דורש החוק הצגת הבהרה על גבי פרסומות שעברו ריטוש, שתאיר את עיני הציבור ותאפשר קבלת החלטה מושכלת יותר ביחס לבחירה האם לחתור לאמץ או שלא לאמץ את הסטנדרטים של ייצוגי הגוף המופיעים בהן.

ה. חוק הדוגמניות לאור הגישה הקישורית

את הישגו הרעיוני של חוק הדוגמניות ניתן להבין גם לאור ה"גישה הקישורית", אשר רואה את הפרט כ"עצמי קישוריי" (relational self). לפי גישה זו, הזהות והעצמיות האישית נובעות ונבנות מקשרים וממערכות יחסים.¹⁵¹ לאור גישה זו, מסבירה ג'ניפר נדלסקי (Jennifer Nedelsky), כי הערכים החשובים

¹⁴³ רוהד 2010, לעיל ה"ש 3, בעמ' 95–104.

¹⁴⁴ Yofi Tirosh, *The Right to be Fat*, 12 YALE J. HEALTH POL'Y, L. & ETHICS 264, 291 (2012) (להלן: "תירוש").

¹⁴⁵ שם, בעמ' 266–267.

¹⁴⁶ בנסון, לעיל ה"ש 5, בעמ' 385–386.

¹⁴⁷ KATHY DAVIS, DUBIOUS EQUALITIES & EMBODIED DIFFERENCES: CULTURAL STUDIES ON COSMETIC SURGERY (2003) 5–6. על כך מוסיפה ד"ר עדי יוכט, במסגרת מחקרה על תביעות רשלנות רפואית בניתוחים פלסטיים, כי המשפט משתתף אף הוא בעיצוב התפיסות התרבותיות לגבי ערכו של הגוף. בתביעות מסוג זה על השופטים להכריע בסוגיית הזכאות לפיצויים על יסוד הערכות סובייקטיביות מבוססות אסתטיקה, משל היו שופטים בתחרות מלכות יופי. ראו Adi Yucht, *The Plasticity of the Body, the Injury, and the Claim: Personal Injury Claims in the Era of Plastic Surgeries*, 25 WM. & MARY J. OF RACE, GENDER & SOCIAL JUSTICE 353, 380, 393 (2019).

¹⁴⁸ בנסון, לעיל ה"ש 5, בעמ' 386. יתרה מכך טוען בנסון, כי אישה כזו נחשבת לעצלנית, לאגואיסטית, לבורה או למי שלוקה בבריאותה הפיזית או הנפשית.

¹⁴⁹ SUSAN BORDO, UNBEARABLE WEIGHT – FEMINISM, WESTERN CULTURE, AND THE BODY 22–32 (1993).

¹⁵⁰ רוהד 2010, לעיל ה"ש 3, בעמ' 84–85.

¹⁵¹ ראו למשל JONATHAN HERRING, LAW AND THE RELATIONAL SELF 11 (2019) (להלן: "הרינג"); JENNIFER NEDELSKY, LAW'S RELATIONS: A RELATIONAL THEORY OF SELF, AUTONOMY, AND LAW 19–65 (2011) (להלן: "נדלסקי").

לאינדיווידואליזם כמו חירות ואוטונומיה אינם יכולים לשגשג בלא תמיכה של מערכות יחסים מסוגים שונים, כגון: אינטימיים, תרבותיים, מוסדיים וכדומה. האוטונומיה הקישורית נבחנת, אפוא, לאור סוגי מערכות היחסים שפוגעים באוטונומיה האישית או שמקדמים אותה.¹⁵² מכאן נלמדות שתי מסקנות משלימות. האחת היא כי מערכות יחסים תומכות המושתתות על דאגה לזולת חשובות לקידום האוטונומיה,¹⁵³ והשנייה (הרלוונטית במיוחד לענייננו) היא כי מערכות יחסים המושתתות על פגיעה ועל ניצול פוגעות ביכולת לממש את האוטונומיה האישית.¹⁵⁴

לאור הגישה הקישורית ניתן אם כן להבין כיצד כוחות חברתיים משפיעים על תהליכי קבלת החלטות ברמה האישית. גישה זו מלמדת כיצד הפנמה של דיכוי חברתי עלולה להשפיע על שאיפות אישיות באופן המציב אתגר למושגים כמו "כשירות" ו"אוטונומיה",¹⁵⁵ עד כי קשה להבחין בין בחירות אותנטיות לבין בחירות הנובעות מכפייה של נורמות חברתיות.¹⁵⁶ תומכי הגישה הקישורית טוענים אפוא לתפקיד מרכזי של המדינה באמצעות המשפט המדינתי, בכל הנוגע לזיהוי סוגי מערכות יחסים. עליה לשאוף לעודד ולקדם מערכות יחסים תומכות מחד גיסא, ולמנוע מערכות יחסים הרסניות ולאפשר לאנשים להשתחרר מהן מאידך גיסא.¹⁵⁷

לאור הלחץ החברתי-תרבותי העצום שבו נתונות נשים בהקשר לאידיאל היופי המערבי, ניתוח זה רלוונטי להבנת האופן שבו "בוחרות" נשים ונערות לאמץ סטנדרטים של יופי בכלל ושל רזון קיצוני בפרט. את מורכבות הנושא היטיבה לתאר נדלסקי:

אפילו שאלות קוסמטיות כמו ניתוחי הגדלת חזה, או עניינים פחות משמעותיים כמו איפור, נעלי עקב או גילוח הרגליים, הופכות לחידות של אוטונומיה עבור נשים. האם אלה ביטויים של נורמות של דיכוי חברתי, או של החלטות אוטונומיות? האם ניתן באופן אוטונומי לבחור לציית לנורמות של דיכוי?¹⁵⁸

שאלה זו מתחדדת לאור דברי בנסון, המסביר כי נשים נמנעות מלראות בפעולות להשגת מראה "נשי" כנעשות מהחלטה שנכפתה עליהן, כי אם הן נתפסות בעיניהן כמתבצעות מהחלטה רצונית ואותנטית. בכך מתבטאת, לדבריו, השלמתו של תהליך הדיכוי.¹⁵⁹ תהליך זה מוסווה על ידי מה שמכנה ננסי הירשמן (Nancy

¹⁵² נדלסקי, שם, בעמ' 18–19, 33, 118–124.

¹⁵³ להרחבה בעניין הגישה הקישורית והאתיקה של הדאגה לזולת ראו גליה הילדסהימר "א-י) מסירת מידע רפואי לקרובי המטופלים – צדק או דאגה?" **משפט וממשל** כו (צפוי להתפרסם).

¹⁵⁴ ראו למשל דיון בפגיעות שגורמות מערכות יחסים פוגעניות לאור הגישה הקישורית אצל הרינג, לעיל ה"ש 151, בפרק רביעי.

¹⁵⁵ הרינג, לעיל ה"ש 151, בעמ' 19, 111–113.

¹⁵⁶ Yael Braudo-Bahat, *Towards a Relational Conceptualization of the Right to Personal Autonomy*, 25 Am. U.J.

GENDER SOC. POL'Y & L. 111, 125 (2017) (להלן: "ברוידא-בהטי").

¹⁵⁷ שם, בעמ' 139; הרינג, לעיל ה"ש 151, בעמ' 67.

¹⁵⁸ נדלסקי, לעיל ה"ש 151, בעמ' 44.

¹⁵⁹ בנסון, לעיל ה"ש 5, בעמ' 388.

Hirschmann) כ"מחסומים פנימיים" על הבחירה החופשית של נשים שנבנים על ידי ההבניה החברתית של המציאות שבה הן חיות.¹⁶⁰

חוק הדוגמניות (כמו גם החקיקה הצרפתית) מכיר אם כן בכך שה"החלטה" שמקבלות נשים ונערות לאמץ משטר של דיאטות קיצוניות היא החלטה המעוצבת על ידי מסרים חברתיים שמועברים באמצעות רשת של מערכות יחסים שבהן הן מצויות: משפחתיות, קהילתיות, חברתיות ועוד. יחסים אלה כשלעצמם נטועים במערכת יחסים עם כוחות חברתיים רבי עוצמה שמשדרים את המסרים הללו ומשפיעים על הפנמתם. חוק הדוגמניות מזהה את תעשיית הדוגמנות כגורם חברתי משמעותי בהקשר זה, אשר באמצעות שימוש לצורכי פרסום מסחרי בייצוגי גוף המשדרים רזון קיצוני, מקיימת מערכות יחסים בעלות השלכות פוגעניות עם הנשים והנערות הנחשפות לתמונות אלה. לפיכך, ה"בחירה" שלהן לאמץ את הסטנדרטים המיוצגים באותן תמונות אינה אותנטית. חוק הדוגמניות משקף אם כן חשיבה המאפיינת את הגישה הקישורית ומטיל הגבלות על תעשיית הדוגמנות שתכליתן למתן את השפעתה על האוטונומיה של נשים ונערות ולקדם בכך אינטרס חשוב של בריאות הציבור. אלא שכפי שהפרק הבא ימחיש, חשיבה קישורית זו היא חלקית בלבד.

ו. חלקיות הישגיו של חוק הדוגמניות

1.1 חופש העיסוק של מי?

נראה אם כן שהחוק מבקש להכיר בכך שלהרגלי אכילה שהם כביכול "פרטיים" קיים גם פן פוליטי-ציבורי. אלא שבפועל הכרה זו מקבלת ביטוי חלקי בלבד. כאמור, צמצומו של החוק לאורך הליך החקיקה נבע מחשש לפגיעה בחופש העיסוק של המפרסמים, של סוכנויות הדוגמנות ושל הדוגמניות עצמן.¹⁶¹ אלא שתהליך זה הוביל לתוצאה שבמבט ראשון נחזית כנטולת היגיון פנימי: במתכונת שהתקבלה בסופו של דבר, מטיל כאמור החוק שתי מגבלות על המפרסמים. האחת היא חובת ההצהרה על שימוש בעריכה גרפית לשם הצרת היקפי גוף, והשנייה היא איסור על העסקת דוגמניות בתת-משקל. בפועל ההגבלות המוטלות ישירות על התעשייה הן זניחות. החוק מתיר לתעשייה להמשיך ולעשות שימוש בעריכה גרפית על תצלומים ולהציג תמונות של דוגמניות המשדרות רזון קיצוני, ובלבד שתוצג הבהרה שדמותן הרזה הושגה באמצעים מלאכותיים. הגבלה משמעותית יותר באופן ניכר מוטלת למעשה לא על תעשיית הדוגמנות, כי אם ישירות על הדוגמניות עצמן, שכן עם הגיען לתת-משקל הן מודרות מן העיסוק במקצוע, בין אם הן מתמודדות עם הפרעות אכילה ובין אם בריאותן תקינה.

¹⁶⁰ Nancy Hirschmann, *The Subject of Liberty: Toward a Feminist Theory of Freedom* 12 (2003); רוהד 2010, לעיל הי"ש 3, בעמ' 84-86.
¹⁶¹ ראו הי"ש 45 לעיל, והטקסט הצמוד לה.

התוצאה גובלת באבסורד. התעשייה רשאית לצלם דוגמניות כל עוד משקלן תקין ולהציגן לאחר מניפולציה גרפית כבעלות מראה המשדר רזון קיצוני, ובמקביל להמשיך לטפח את אידיאל הרזון באופן שמעודד אותן לרדת במשקל. אלא שעם הגעתן של הדוגמניות ל-BMI הנמוך מהרף הנחשב כתקין, נדרשת התעשייה לחדול מהעסקתן. התעשייה ממשיכה להפיק את רווחיה מתמונות שיש בהן ייצוגי גוף בלתי מציאותיים של דמויות בעלות רזון קיצוני (אם כי בכפוף לחובת הצגת הבהרה). בד בבד היא ממשיכה לטפח את אידיאל היופי של העולם המערבי אשר ערכו המסחרי לא יסולא בפז. לעומת זאת, הדוגמניות שהגוף בעל ה-BMI הנמוך הוא אכן גופן המציאותי מאבדות על פי החוק את מקור פרנסתן.

תכליתו של החוק מושגת אם כן (אם בכלל) באופן חלקי בלבד. הגם שמידת יעילותן מוטלת כאמור בספק, באמצעות אותן תוויות הבהרה מבקש החוק להגן על ציבור הנשים והנערות מפני פיתוח הפרעות אכילה. אלא שהחוק מתעלם מכך שהדוגמניות בעצמן מהוות קבוצת סיכון משמעותית לפתח הפרעות אכילה אף הן.¹⁶² כאשר ה-BMI שלהן מצביע על חשד לכך שהפרעת האכילה כבר התפתחה אצלן, הן נדחקות לספרה הפרטית. הרגלי האכילה שלהן, הצטמקות ממדי גופן והפגיעה המסתמנת בבריאותן אינם זוכים להתערבות משפטית, והחוק למעשה מתעלם מקיומן. הדוגמניות משלמות אם כן תשלומי כפל: במישור הרפואי מצבן הבריאותי מתדרדר, ובמישור התעסוקתי הן מאבדות את יכולתן להשתכר עד כי זכותן לחופש העיסוק נמצאת בלתי מוגנת. לחוק הדוגמניות פוטנציאל כפול: לשמש הן כחוק בריאות הציבור והן כחוק בריאות תעסוקתית. אלא שעם התקדמות תהליך החקיקה, הפוטנציאל הראשון נשחק, ואילו הפוטנציאל השני נזנח. כפי שהניתוח דלעיל מוכיח, החוק אינו מציג כל הגנה לדוגמניות, בין במישור התעסוקתי ובין במישור הבריאותי.¹⁶³

ממבט ראשון ניתן לטעון אומנם שמגבלת ה-BMI תורמת במידת מה לבריאותן של הדוגמניות בכך שהיא מייצרת עבור התעשייה תמריץ שלילי לעידוד רזון קיצוני בקרב דוגמניות. כמו כן היא מייצרת לכאורה גם עבור הדוגמניות עצמן תמריץ שלילי לרזות יתר על המידה. אך לא היא. בבחינה יותר מעמיקה נראה כי התמריץ שמייצר החוק הוא להביא את הדוגמניות לרף הנמוך ביותר של ה-BMI שניתן להחשיבו כתקין, ובמקביל הוא מאפשר להמשיך להצר את היקפי גופן אף מעבר לכך, וזאת באופן מלאכותי באמצעות עריכה גרפית. המסר המשודר לדוגמניות (וכן גם לציבור הרחב) ממשיך להיות מסר המעצים את אידיאל הרזון. בנסיבות אלה, עידוד הדוגמניות לשאוף ל-BMI הנמוך אינו מפחית כהוא זה מהצורך התמידי שלהן להיות כפופות למשטר דיאטה. כתוצאה מכך, גם אם הן אינן מאובחנות כמתמודדות עם הפרעות אכילה, הן עלולות

¹⁶² רוג'רס ואח', לעיל ה"ש 9. מיירס אף טוענת כי הדוגמניות הן הנפגעות הראשיות, ואילו הנפגעות מקרב הציבור הן נפגעות משניות. ראו מיירס, לעיל ה"ש 75, בעמ' 1227-1232.

¹⁶³ בהקשר זה מעניין לציין שהחוק במתכונתו המקורית סווג במאגר המשפטי "נבו" כחוק בריאות בעבודה. אלא שכפי שהניתוח במאמר זה ממחיש, סיווג זה הוא שגוי והוא אף הוסר מהקובץ המציג את החוק באתר במתכונתו הנוכחית. הקובץ המקורי שבו הוצג הסיווג השגוי כ"חוק בריאות בעבודה" מצוי בידי המחברת.

לאמץ הרגלי אכילה המאפיינים הפרעות אכילה בעלי השלכות בריאותיות לא מבוטלות.¹⁶⁴ החוק מתייחס אם כן אך ורק למרכיב ה-BMI, ולא למצבן הבריאותי או התזונתי של הדוגמניות. במילים אחרות, החוק מייחס חשיבות אך ורק לנראות החיצונית של הדוגמנית. הוא אינו מטיל על התעשייה כל חובה ואינו מייצר כלפיה כל תמריץ לגלות אחריות כלפי הדוגמניות ולדאוג לשלומן ולרווחתן. דיון זה מספק חיזוק להצעתי להחליף את מבחן ה-BMI במבחן הכשירות הבריאותית לעסוק במקצוע, אשר יביא לכך שדוגמניות הנמצאות בקבוצת סיכון לפתח הפרעות אכילה תהיינה נתונות למעקב רפואי שישקף דאגה לבריאותן הפיזית, לאיכות תזונתן ולבריאותן הנפשית.¹⁶⁵

החשיבה הקישורית של החוק מתבטאת אם כן בניסיונו לממש את תכליתו כחוק שנועד להגן על בריאות הציבור. החוק מייחס חשיבות לאחריותה של התעשייה להימנע מגרימת הפרעות אכילה לנשים ולנערות הנחשפות למסרים שהיא משדרת. אלא שבשל הרצון להגן על חופש העיסוק של גורמים שונים בתעשייה, חשיבה זו מצטמצמת ומקבלת ביטוי רק במישור היחסים שבין תעשיית הפרסום והדוגמנות לבין הציבור הרחב. הציות לעיקרון החוקתי של חופש העיסוק בא על חשבון יישומה של חשיבה קישורית במישור היחסים שבין התעשייה לבין הדוגמניות. הדוגמניות נתפסות כאינדיווידואליות הנפרדות מהתעשייה שבה הן מועסקות, אשר משתפות פעולה מרצון החופשי עם סטנדרט היופי שהתעשייה מכתובה, ועל כן האחריות של התעשייה כלפיהן נסוגה. אחריותן לשמור על משקל תקין נתפסת כאחריותן האישית, ואם הן נכשלות בכך, הן משלמות על כך את המחיר באופן אישי. ככל שהיה מאמץ החוק חשיבה קישורית אף במישור זה, הרי שהייתה מקבלת בו ביטוי ההבנה כי כשם שהציבור נתון להשפעותיה של התעשייה, כך, ואף ביתר שאת, נתונות להן גם הדוגמניות המשילות ממשקלן. אך לא היא.

2.1 דוגמניות בשירות תעשיית היופי

הפער בין ההגנה על חופש העיסוק של התעשייה לבין הפגיעה בחופש העיסוק של הדוגמניות ניתן להסבר לאור הביקורת הפמיניסטית על דינמיקת הצבירה הקפיטליסטית, המשויכת אף היא לזרם החשיבה של הפמיניזם הרדיקלי, המבקש למגר את הכפפתן החברתית של נשים לגברים.¹⁶⁶ לפי ביקורת זו, המוצגת על ידי ננסי פרייזר (Nancy Fraser), הקפיטליזם אינו רק מערכת כלכלית, כי אם גם מערכת חברתית. בחזית מערכת זו מוצבת הצמיחה הכלכלית, אולם צמיחה זו מתאפשרת באמצעות תנאי רקע חברתיים, אשר פועלים אף הם במסגרת מערכת חברתית זו. למעשה, ניצול תנאי הרקע הללו הוא שמאפשר לדבריה את

¹⁶⁴ שרלין הס ביבר (Sharlene Nagy Hesse-Biber) מסבירה כיצד הסגידה לרזון מייצרת רצף של התנהגויות. לדבריה, בקצה האחד של רצף זה ממוקמות הדיאטות המזדמנות, ובקצהו השני ממוקמות ההתנהגויות ושאר תסמיני הפרעות האכילה. על גבי רצף זה ניתן למצוא התנהגויות המקושרות להפרעות אכילה הנובעות מאובססיה לרזון, אם כי האנשים המאמצים אותן אינם מגלים תסמינים פסיכולוגיים הנחוצים לאבחנה של הפרעת אכילה. ראו הס ביבר, לעיל ה"ש 85, בעמ' 22–23. טענתי היא, כי המצב המשפטי הנוכחי יכול לייצר בקרב דוגמניות התנהגויות מסוג זה.

¹⁶⁵ ראו לעיל בתת-פרק ב.3.
¹⁶⁶ רימלט, לעיל ה"ש 126, בעמ' 91–92.

קיומו של המנגנון הקפיטליסטי.¹⁶⁷ הדוגמה המרכזית לכך היא הסתמכותו של המנגנון הקפיטליסטי על עבודת הטיפול הביתי שנעשית בעיקר על ידי נשים בספרה הפרטית וללא תשלום.¹⁶⁸ טיפול חברתי זה מהווה מצד אחד תנאי להיתכנות הצבירה הקפיטליסטית, אולם מצד שני מתעלם הקפיטליזם מקיומו, נמנע מתמיכה בו, ובכך למעשה מערער את יציבותו.¹⁶⁹ מדובר אם כן במנגנון שמחויבותו העיקרית היא כלפי הרחבה אינסופית של שווי רווחיו, עד כי נראה שמחויבות זו אינה יודעת גבולות. כאמצעי להפקת רווחים, עושים בעלי ההון שימוש באוכלוסיות שתלויות בהם תוך ניצולן לצורכיהם אלה. מכאן נובע האינטרס של בעלי ההון להעצים את התלות ולהפקיע גישה לעבודה ולאמצעי ייצור מאותן אוכלוסיות, שכן הניצול וההפקעה שלובים זה בזה.¹⁷⁰

הניתוח במאמר זה ממחיש כיצד תעשיית הדוגמנות משיאה את הונה על ידי שימוש בייצוגי גוף המשקפים רזון קיצוני. לצד השימוש בעריכה גרפית, היא עושה זאת באמצעות ניצול מראה גופן של אוכלוסיית הדוגמניות, ואילו הדוגמניות מצידן מפתחות תלות בתעשייה לשם פרנסתן. בשל פערי הכוחות הגדולים שבינן לבין התעשייה וכוח המיקוח הנמוך שלהן,¹⁷¹ הן נאלצות להיכנע לסטנדרט הרזון שהתעשייה מכתובה להן.¹⁷² מראה גופן השדוף של הדוגמניות משמש כ"אמצעי ייצור" שבאמצעותו משיגה תעשיית הדוגמנות את צבירתה הקפיטליסטית. הדוגמניות הופכות אם כן לחלק מאותם תנאי הרקע החברתיים שמגויסים ומנוצלים למען מנגנון הצבירה של התעשייה. הן מועסקות בתעשייה כל עוד כוחן עומד להן, אולם כאשר הן מגיעות למצב של תתי-משקל, בין אם זה כתוצאה מהתרופפות מצבן הרפואי ובין אם בריאותן של הדוגמניות תקינה, מופקעת מהן הגישה למקור פרנסתן. הן נדחקות לספרה הפרטית, ומצבן הבריאותי נחשב לעניין הפרטי. התעשייה מצידה, בחסות החוק, מתעלמת מקיומן וממשיכה לקדם את צבירת הונה בין באמצעות דוגמניות אחרות שהן BMI שלהן עודנו תקין, ובין באמצעות שימוש במניפולציה גרפית על גופן. אם חלילה תתרופף בריאותן של הדוגמניות האחרות, אזי תופנינה אף הן לספרה הפרטית, והחוק והתעשייה יסירו מהן את אחריותם. החוק משקף אם כן את הנרטיב של התעשייה.

לפיכך, תוצאתו של החוק אינה שרירותית כפי שנראה היה במבט ראשון. חוק הדוגמניות, המחויב להגנה על הערך של חופש העיסוק, משקף תפיסות עולם קפיטליסטיות כפי שהן באות לידי ביטוי מנקודת מבטה של תעשיית הדוגמנות. הוא מציב בחזית את רווחיותה של התעשייה ורואה בדוגמניות, אשר כביכול מרצונן החופשי "תורמות" את גופן ואת בריאותן לצבירת ההון של התעשייה, חלק מ"אמצעי הייצור" העומדים

¹⁶⁷ Nancy Fraser & Raquel Jaeggi, *Capitalism: A Conversation in Critical Theory* 57–58, 72 (2018) (להלן: "פרייזר וג'יג'י").

¹⁶⁸ להרחבה בעניין זה ראו גליה הילדסהימר "היי לי אם ואחות – המערכת הטיפולית הביתית בראייה מגדרית" מאזני משפט יג 177 (2020).

¹⁶⁹ Nancy Fraser, *Contradictions of Capital and Care*, *New Left Review* 100 (2016) (להלן: "פרייזר").

¹⁷⁰ פרייזר וג'יג'י, לעיל ה"ש 167, בעמ' 45–47.

¹⁷¹ מיירס, לעיל ה"ש 75, בעמ' 1245–1248.

¹⁷² רוג'רס ואחי, לעיל ה"ש 9.

לשירותה ולשירותו של הסדר החברתי הקפיטליסטי. אם וכאשר מגיעות הדוגמניות למצב של תת-משקל, אזי נפגעת היכולת של התעשייה להישען על גופן לשם הפקת רווחים. כתוצאה מכך נוצרת דינמיקה של הסדר הקפיטליסטי המכונה על ידי פרייזר כ"אוכל את הזנב שלו עצמו".¹⁷³ דינמיקה זו באה לידי ביטוי בכך שעל מנת להשיא את רווחיה, דוחקת התעשייה בדוגמניות לרזות. אולם בד בבד, כאשר היא אינה דואגת לבריאותן, הן עשויות להגיע לתת-משקל. התוצאה היא ערעור יציבותו של "כלי הייצור" של תעשיית הדוגמנות – הדוגמניות עצמן.

3.1. האשמת הקורבן

ברחבי העולם דוגמניות מצאו את מותן בעודן עומדות לשירותו של אותו המנגנון המנצלן לשם הפקת רווחיו.¹⁷⁴ לשם המחשה, בשנת 2006 קרסה אל מותה הדוגמנית לואיסל רמוס מאורוגוואי, וזאת במהלך תצוגת אופנה שבה השתתפה, וזמן קצר בלבד לאחר שצעדה על המסלול.¹⁷⁵ מספר חודשים לאחר מכן, אחותה, הדוגמנית אליאנה רמוס, נפטרה אף היא מאנורקסייה.¹⁷⁶ לאחרונה, לאחר התמודדות ממושכת ועיקשת, הכניעו הפרעות האכילה גם את הדוגמנית הישראלית קארין באומן.¹⁷⁷ מותן הטרגי של דוגמניות ברחבי העולם זיעזע את עולם האופנה, אך לא הוביל לנטילת אחריות כלפי הדוגמניות עצמן. תחת זאת, באופן וולונטרי וללא חקיקה מחייבת ננקטו פעולות ברחבי העולם שהוגדרו, באופן שהיא בעיניי מקומם, כ"החרמה" של דוגמניות בעלות רזון קיצוני. כך למשל, בשנת 2006 עקב פטירתן של דוגמניות בעלות שם בין לאומי הוכרז בספרד על החרמת דוגמניות בעלות BMI נמוך מהשתתפות בשבוע האופנה במדריד.¹⁷⁸ יוזמה דומה הוצעה באותה שנה במילאנו, אולם לא נחלה הצלחה משמעותית.¹⁷⁹ רוח החרם משתקפת גם מהסקירה התקשורתית הבין-לאומית של חוק הדוגמניות הישראלי והחקיקה הצרפתית, אשר "זכו" לכותרות כמו

¹⁷³ פרייזר, לעיל ה"ש 169.

¹⁷⁴ כך למשל, בשנת 2006 נפטרה הדוגמנית הברזילאית אנה קרולינה רסטון לאחר התמודדות עם אנורקסייה ולאחר שהוער לה במהלך עבודתה כי היא "שמנה מדי". ראו Tom Phillips, 'Everyone Knew She Was Ill. The Other Girls, the Model Agencies ... Don't Believe it When They Say They Didn't', THE GUARDIAN (Jan. 14, 2007), <https://www.theguardian.com/lifeandstyle/2007/jan/14/fashion.features4>.

כמו כן בשנת 2010 הלכה לעולמה הדוגמנית הצרפתייה איזבל קארו לאחר שסבלה מאנורקסייה במשך כמה שנים. ראו William Grimes, 'Isabelle Caro Anorexic Model, Dies at 28', NEW YORK TIMES (Dec. 30, 2010), <https://www.nytimes.com/2010/12/31/world/europe/31caro.html>.

¹⁷⁵ Booth Moore & Sarah Malik, 'Survival of the Thinnest', THE SUNDAY MORNING HERALD (Oct. 5, 2006), <https://www.theage.com.au/lifestyle/health-and-wellness/survival-of-the-thinnest-20061005-gdoj8b.html>.

¹⁷⁶ Martin Backford, 'Sister of Tragic 'Size Zero' Model Found Dead', THE TELEGRAPHY (Feb. 15, 2007), <https://www.telegraph.co.uk/news/uknews/1542707/Sister-of-tragic-size-zero-model-found-dead.html>.

¹⁷⁷ ראו דליה בן ארי "עדי ברקן על קארין באומן ז"ל: הבטיחו לה עתיד מזהיר אם תרד מידה" את (23.5.2023). טרגדיה זו פקדה בשנת 2007 גם את הדוגמנית הישראלית הילה אילנית אלמליח ז"ל אשר נפטרה לאחר התמודדות קשה וממושכת עם בולמיה. ראו דודו בזק "הבולמיה הכריעה את הילה" מעריב nrg (15.11.2007) <https://www.makorrishon.co.il/nrg/online/1/ART1/659/785.html>.

¹⁷⁸ Jerome Socolovsky, 'Spain Bans Overly Skinny Models from Fashion Shows', NPR (Sep. 19, 2006), <https://www.npr.org/templates/story/story.php?storyId=6103615#:~:text=There's%20hardly%20an%20obesity%20problem,Jerome%20Socolovsky%20reports>.

¹⁷⁹ Peter Popham, 'Milan avoids ban on ultra-thin models', INDEPENDENT (Dec. 23, 2006), <https://www.independent.co.uk/news/world/europe/milan-avoids-ban-on-ultrathin-models-429637.html>.

"מתי הרזה היא רזה מדי? ישראל מחרימה דוגמניות ב"תת־משקל" (ההדגשה הוספה).¹⁸⁰ וכן: "צרפת מחרימה דוגמניות רזות שאינן בריאות באמצעות חוק הדורש אישור רפואי" (ההדגשה הוספה).¹⁸¹

שיח החרם מלמד על מתכונת מורחבת של תופעת "האשמת הקורבן": מקורבנות של תעשייה המנצלת את גופן ואת בריאותן, הופכות הדוגמניות למי שנתפסות כשותפות מרכזיות לפגיעה הן בבריאותן שלהן והן בבריאות הציבור. לפיכך, ובשל האחריות הרובצת על כתפיהן, יש להחרימן.

בהיבט זה, אם כי מן הכיוון ההפוך, דומה היחס שמגלה החוק כלפי רזונן של דוגמניות בתת־משקל לתופעת ה"שמנופוביה" ("Fat Phobia"), המוגדרת כ"פחד פתולוגי מפני שמנים שמתבטא ביחס שלילי וסטראוטיפי כלפי אנשים בעלי משקל עודף.¹⁸² יחס זה מתבטא בהפליה חברתית בתחומי חיים רבים ומשמעותיים, ובהם שוק התעסוקה¹⁸³ ומערכת הבריאות.¹⁸⁴ על רקע זה טוענת יופי תירוש לצורך להכיר בתחום חדש של חירות: חירות בתחום ממדי הגוף והכרה בזכות להיות בעלי ובעלות ממדי גוף מגוונים. לדבריה יש בכך חלק מהזכות הכללית לחירות, לאוטונומיה ולכבוד.¹⁸⁵ בדומה טוען פרידריך שורב (Friedrich Schorb) כי קיומה של מדיניות משפטית הנוגעת לממדי גוף (כגון חובת שקילה של תלמידי בתי הספר), כמו גם היעדרה של קטגוריה משפטית של איסור הפליה על רקע של ממדי גוף, נתפסים כבלתי מזיקים. יתרה מכך, הם נתפסים כשלובים במאבק הלגיטימי בתופעה החברתית של השמנת היתר.¹⁸⁶ אלא שמדיניות זו, לדברי שורב, עומדת בניגוד לעקרון הכבוד כלפי גיוון גנטי וגיוון באורחות חיים, וההפליה החברתית כלפי אנשים בעלי משקל עודף גורמת לדחיקתם לשוליים ותורמת לאי־השוויון החברתי.¹⁸⁷

יחסו של חוק הדוגמניות לדוגמניות בתת־משקל משקף הפליה מסוג דומה, אשר ניתן לכנותו "רזונופוביה". הפליה זו באה אף היא על רקע של ממדי גוף, אולם פועלת מן הכיוון ההפוך: בעוד אנשים בעלי משקל עודף מופלים על רקע ממדי גופם הגדולים, הדוגמניות מופלות על רקע ממדי גופן הזעירים. החרמת דוגמניות על סמך משקלן בלבד, בין אם הן מתמודדות עם הפרעות אכילה ובין אם בריאותן תקינה, מובילה לכך שזכותן

---

¹⁸⁰ מתוך הכתבה Carrie Arnold, *How Skinny Is Too Skinny? Israel Bans 'Underweight' Models?* THE NEWSWEEK (Apr. 14, 2017), <https://www.thedailybeast.com/how-skinny-is-too-skinny-israel-bans-underweight-models> (Apr. 14, 2017), ¹⁸¹ Lizzie Dearden, *France bans unhealthy thin models with law requiring doctor's certificate*, THE INDEPENDENT (May 6, 2017), <https://www.independent.co.uk/news/world/europe/france-bans-unhealthy-thin-model-bmi-doctors-certificate-photoshopped-images-a7721211.html>.
¹⁸² Beatrice "Bean" E. Robinson et al., *Fat Phobia: Measuring, Understanding, and Changing Anti-Fat Attitudes*, 14 THE INTERNATIONAL J. OF EATING DISORDERS 467, 468–469 (1993).
¹⁸³ Kerry O'Brien et al., *Obesity discrimination: the role of physical appearance, personal ideology, and anti-fat prejudice*, 37 INTERNATIONAL J. OF OBESITY 455 (2013).
¹⁸⁴ Blake J. Lawrence et al., *Weight Bias Among Health Care Professionals: A Systematic Review and Meta-Analysis*, 29 OBESITY & RESEARCH J. 1802 (2021).
¹⁸⁵ תירוש, לעיל ה"ש 144, בעמ' 266–267.
¹⁸⁶ השמנת היתר בקרב האוכלוסייה הגלובלית זכתה לכינוי "מגפת ההשמנה", וזאת על יסוד כמה החלטות של גופי בריאות רשמיים. החשוב שבהם הוא ארגון הבריאות העולמי, אשר ב-1997 קיים כינוס בג'נבה שבמסגרתו הוכרזה השמנת היתר כמחלה כרונית וכמגפה גלובלית. ראו דו"ח WHO, לעיל ה"ש 10. ברוח זו קיבלה ההסתדרות הרפואית האמריקאית בשנת 2013 החלטה להכריז באופן רשמי על השמנת יתר כמחלה. ראו החלטת ה-AMA, לעיל ה"ש 10.
¹⁸⁷ שורב, לעיל ה"ש 125, בעמ' 156.

לכבוד ולאוטונומיה אישית נפגעת, להדרתן מהעיסוק במקצוע שלהן ולהפליה המייצרת אישוויון מובהק כלפי דוגמניות שחרף רזונן כשירות לעסוק במקצוע. אלא שהעוול שנגרם להן על ידי החוק הופך לסמוי מן העין הציבורית, וזאת עקב זיהוין כמרכיב אינטגרלי של תעשיית האופנה, ולא כחוליה חלשה הפועלת במסגרתה. דחיקתן של הדוגמניות לספרה הפרטית נחשבת אם כן כמוצדקת לאור ההכרה בלגיטימיות המאבק במניעת הפרעות אכילה בקרב הציבור ובאחריות הכוללת לגרימתן המוטלת על כתפיה של תעשיית האופנה על שלל מרכיביה, לרבות הדוגמניות. הסיבות להפליית האנשים בעלי המשקל העודף ולהפליית הדוגמניות הרזות זהות אף הן. מקורן בתפיסה כי הרגלי אכילה וממדי גוף הם עניין פרטי של בחירה מרצון, ועל כן אנשים נושאים באחריות אישית לממדי גופם.¹⁸⁸ גישה זו מנוגדת לגישה הקישורית הרואה בדפוסי אכילה השפעה של היחסים בין האינדיווידואלים לבין סביבתם, ואת "בחירתן" של הדוגמניות באורח חיים המוביל לתת-משקל כנובעת מהשפעתו של אידיאל היופי ושל תכתיבי תעשיית האופנה. התוצאה היא, אם כן, הפרת הזכות לגיוון בממדי גוף.

מדיניות ראויה יותר בתחום צריכה אם כן להתמקד בתעשייה עצמה, ולא בקורבנותיה, ולחתור לפתרון המכוון למניעת הפרעות אכילה הן בקרב הציבור והן בקרב הדוגמניות עצמן באופן שמעצים את הדוגמניות, ואינו פוגע בהן. על מדיניות כזאת להיות מכוונת להרחבת מגוון ייצוגי הגוף בעולם הדוגמנות, באופן שיאפשר הן לדוגמניות רזות (כל עוד שהן בריאות וכשירות לעסוק במקצוע) והן לדוגמניות בעלות ממדי גוף מגוונים ליטול חלק בתעשיית האופנה. עליה לייצר אפשרויות תעסוקה רחבות יותר עבור דוגמניות ומנעד רחב יותר של ייצוגי יופי אשר ישפיע לטובה על דימוי הגוף בקרב נשים ונערות בציבור.¹⁸⁹ כמו כן, עליה לכלול מרכיב המייצר דאגה לבריאותן הפיזית והנפשית של הדוגמניות, ובכלל זה דאגה לביטחונן התזונתי. דאגה זו מקבלת ביטוי בהחלפת מדד ה-BMI במבחן הכשירות הבריאותית אשר הרחבתי לגביו לאורך מאמר זה.

ז. ואף על פי כן – האם פנינו לשינוי?

ז.1 השפעת החוק על המודעות הציבורית

חוק הדוגמניות והחקיקה הצרפתית הם כאמור חריגים בנוף החקיקה הגלובלית. על אף שלל חסרונותיו של חוק הדוגמניות כפי שנדונו עד כה, והגם שבמישור ההגנה על הדוגמניות עצמן נכשל החוק באופן נחרץ, עיקר חשיבותו היא במישור ההצהרתי.¹⁹⁰ הגם שכחוק הצהרתי הוא אינו מקנה כלים לאכיפתו, והלכה למעשה הוראותיו אינן מיושמות בשטח, לחוק יכולה להיות תרומה במישור התודעתי. רוהד טוענת כי בהקשר זה

¹⁸⁸ להרחבה על התפיסה בדבר האחריות האישית ראו שם, בעמ' 163.

¹⁸⁹ מכיילסן ואחי, לעיל ה"ש 79. לצד זאת ובנוסף לכך, יש לפתח מדיניות המקדמת זכויות תעסוקתיות נאותות של דוגמניות, אשר תחתור להעצמתן ותקנה להן כוח מיקוח חזק יותר אל מול התעשייה, אשר יאפשר להן (בין היתר) לשמור הן על מקור פרנסתן והן על בריאותן. בהקשר זה ראו מיירס, לעיל ה"ש 75. אלא שכאמור, קצרה היריעה במסגרת מאמר זה מלדון בהעסקת הדוגמניות לאור דיני העבודה.

¹⁹⁰ על מהותו של החוק כחוק הצהרתי ראו הילדסהימר וגור אריה, לעיל ה"ש 45.

ניתן ללמוד מהניסיון בתחום החקיקה למניעת ההטרדה המינית, אשר אף לגביו אין די אכיפה, ואף על פי כן המודעות החברתית לנושא גוברת. כך גם לדבריה ניתן באמצעות חקיקה בתחום ייצוגי גוף למקד את הפוקוס החברתי בדימוי הגוף הנשי הבלתי מציאותי.¹⁹¹

ממצאי מחקר של מיכל כהן ויעל לצר (Michal Cohen & Yael Latzer) מצביעים על כך שהחוק אכן מגיע לידיעתן של נשים צעירות, בין באמצעות התקשורת, בין באמצעות הרשתות החברתיות ובין בדרכים אחרות.¹⁹² עוד מלמד מחקרן על הפוטנציאל של המודעות לחוק לשנות תפיסות בקרב נשים בנוגע לאידיאל הרזון והשלכותיו הבריאותיות.¹⁹³ ממצאים אלה מוכיחים במידת מה את טענתה של רוהד, וניתן ללמוד מהם כי למסרים של החוק יש פוטנציאל לחדור לשיח הציבורי. עם זאת, את אותה המטרה ניתן להשיג גם בדרכים אחרות שאינן חקיקה פורמלית, ואולי אף ביתר שאת. מחקר דומה שנערך בקוויבק בחן את השפעותיו של מסמך קונסנזוס העוסק בהפחתת החשיפה לרזון קיצוני, שנוסח כתוצר של שיח בין גורמים חברתיים. מחקר זה מלמד על השפעתו של אותו מסמך על עידוד שיח חברתי בדבר הפחתת הלחץ לרזון. הוא מצביע אם כן על פוטנציאל ההשפעה של מסמכים מסוג זה, על אף שהושגו בדרך של הידברות חברתית, ולא בדרך של חקיקה מחייבת.¹⁹⁴ לצד מחקרים אלה, ממצאים מחקריים נוספים מלמדים כי לידיעה בדבר שימוש בעריכה גרפית לשם הצרת היקפי גוף עשויה להיות השפעה חיובית על מידת שביעות הרצון שחשות נשים ביחס לגופן.¹⁹⁵ עולה אפוא, כי קיימת משמעות לא מבוטלת לעצם החדירה לשיח החברתי ולמודעות הציבורית. לפיכך, גם אם החוק לא נאכף, הרי שקיימת חשיבות לעצם הגעתם של מסריו לידיעת הציבור בכלל ונשים מקרב האוכלוסייה בפרט.

2.2 השפעת המודעות הציבורית על התעשייה – Victoria's Secret כמקרה מבחן

בנוסף להשפעה שיכולה להיות למודעות הציבורית בדבר המניפולציה הגרפית על תודעתן ועל הדימוי העצמי של הנשים עצמן, יכולה להיות לכך גם השפעה על התעשייה. דוגמאות מהשנים האחרונות ממחישות כיצד מודעות בקרב הציבור יכולה להפוך את הפרסום הבלתי הוגן לבלתי רווחי, או לחלופין, לגרום להעלאת הרווחיות שיניבו כללי פרסום הוגנים. כדוגמה לכך, ניתן לראות את התהליך שעברה בשנים האחרונות הפירמה Victoria's Secret. מדובר במותג אמריקאי מוביל המשווק מוצרי יופי ובעיקר הלבשה תחתונה,

¹⁹¹ רוהד 2010, לעיל ה"ש 3, בעמ' 115–116. רוהד נותנת כדוגמה חקיקה למניעת הפליה של אנשים בעלי ממדי גוף גדולים, אולם דבריה יפים לכל חקיקה בעניין ממדי גוף.

¹⁹² Michal Cohen & Yael Latzer, *The Impact of Israel's "Models' Law" on Young Women*, 13 INTERNATIONAL J. OF PSYCHOLOGICAL STUDIES 32 (2021).

¹⁹³ שם, בעמ' 40.

¹⁹⁴ גאוויין ואח', לעיל ה"ש 122.

¹⁹⁵ ממצאי מחקרן של אוגדן ושרדוד מצביעים על השפעותיהן של התערבויות חינוכיות המסייעות לנשים להיות יותר ביקורתיות ביחס לתמונות שעברו מניפולציה גרפית אשר מוצגות להן. במחקרן הוצגו לנשים דפי הסבר מפורטים לגבי השימוש במניפולציה גרפית, וניתן להסיק מכך שגם כאשר השימוש במניפולציה הגרפית יובא לידיעתן בדרכים אחרות, ההשפעה החינוכית תהיה דומה. ראו אוגדן ושרדוד, לעיל ה"ש 16; סטרן ואח', לעיל ה"ש 13.

אשר אחת משיטות השיווק שהנהיג בעבר הייתה תצוגת אופנה שנתית שבה השתתפו דוגמניות על שהוצגו כ"מלאכיות". לאירוע לוחקו מדי שנה דוגמניות שנדרשו לעמוד בסטנדרטים קפדניים של מראה חיצוני, והמסר ששודר בו היה כי הדוגמניות שנבחרו הן נשים "אידיאליות", המגשימות את "חלום הדוגמנית המצליחה" והמהוות השראה לדוגמניות אחרות.¹⁹⁶ עם השנים, חלה ירידה מתמדת בממדי הגוף של הדוגמניות שלוהקו לשם פרסום המותג,¹⁹⁷ ויחד איתם ירדו גם ממדיה של דמות הדוגמנית ה"אידיאלית".¹⁹⁸ השימוש שעשתה הפירמה בייצוגי גוף המשדרים רזון קיצוני הביא לביקורת גוברת והולכת הן בכתובה האקדמית והן בתקשורת. כך למשל עולה מכותרתו הבלתי מתמיאה לפירמה של מאמר שפורסם כבר בשנת 2008: "הסוד המלוכלך של ויקטוריה (Victoria's Dirty Secret): כיצד נורמות סוציו-תרבותיות משפיעות על נשים ועל נערות".¹⁹⁹ הביקורת הציבורית עלתה מדרגה בשנת 2014, כאשר הפירמה השיקה קמפיין שנשא את הכותרת: "הגוף המושלם". בעמוד הבית של אתר האינטרנט של החברה הוצגה תמונה ובה שורה של עשר דוגמניות בעלות רזון קיצוני, אשר חלקן עם צלעות בולטות, ועליה כיתוב ככותרתו של הקמפיין. הדבר עורר סערה ברשתות החברתיות ואף הוביל לעצומה הקוראת לפירמה לשנות את הכיתוב ולקחת אחריות על המסר החברתי הבלתי בריא והמזיק ביחס לגופן של הנשים ולאופן שבו הוא נשפט.²⁰⁰ לביקורת זו הצטרפה ביקורת על אמירה טרנספובית של מנכ"ל הפירמה, כאשר בריאיון לז'ורנל האופנה Vouge טען כי אין כוונה ללחק דוגמניות טרנסג'נדריות בשל העובדה שהמופע הוא אך "פנטזיה".²⁰¹ הצטברות המקרים גררה שורה של עצומות נגד הפירמה בדרישה לגיוון בתצוגת הדוגמניות.²⁰² הלחץ הצרכני נשא פרי. בשנת 2019 הודיעה הפירמה על ביטול תצוגת האופנה, ובשנת 2021 יצאה הודעה על כוונה לחדש את המופע במתכונת אחרת, שאינה כוללת "מלאכיות".²⁰³ יתרה מכך, באתר הבית של הפירמה, נכון למועד כתיבת שורות אלה, מופיע הטקסט הבא:

Muhammad Putra Wibowo & Lia Maulia Indrayani, *The Idealization of Female Models in Victoria's Secret Fashion Show*, 19 METALINGUA 263 (2021)¹⁹⁶

Mayra B.C. Maymone et al., *Unattainable Standards of Beauty: ממצאי מחקר משנת 2020*, ראו *Temporal Trends of Victoria's Secret Models from 1995 to 2018*, 40 AESTHETIC SURGERY J. (2019). ממצאי מחקר זה מצביעים על כך שלצד ירידת ממדי גופן של הדוגמניות הללו, חלה עלייה בממדי הגוף הממוצעים של נשים אמריקאיות, ובמקביל למגמה זו קיימת עלייה משמעותית בביקוש לניתוחים קוסמטיים.

¹⁹⁸ עוד על דמות הדוגמנית הצעירה והכחושה כמודל המייצג נשיות מוצלחת ראו וולף, לעיל ה"ש 6, בעמ' 11.

¹⁹⁹ סטרהן ואח', לעיל ה"ש 13.

Genevieve Shaw Brown, *Victoria's Secret 'Perfect Body' Campaign Draws Social Media Outrage – Does the Victoria's Secret Campaign go too far?*, ABC NEWS (Oct. 29, 2014), <https://abcnews.go.com/Lifestyle/victorias-secret-perfect-body-campaign-draws-social-media/story?id=26540192>

Nicole Phelps, *"We're Nobody's Third Love, We're Their First Love" – The Architects of the Victoria's Secret Fashion Show Are Still Banking on Bombshells*, VOGUE (Nov. 8, 2018), https://www.vogue.com/article/victorias-secret-ed-razek-monica-mitro-interview?intcid=inline_amp

²⁰² זאת על פי חיפוש באתר www.change.org

Mary Hanbury, *Victoria's Secret will relaunch its annual fashion show – without its angels*, INSIDER (Jul. 20, 2021), <https://www.businessinsider.in/retail/news/victorias-secret-will-relaunch-its-annual-fashion-show-without-its-angels/articleshow/84583802.cms>²⁰³

"לאורך עשורים, החברה ומוסדותיה – כולל המוסד שלנו – הגדירו באופן מאוד צר ביטויים שמייצגים יופי, מיניות והערכה עצמית של נשים. האמת תיאמר, שהאישה עצמה היא היחידה שיכולה בכנות להגדיר את נשיותה. תפקידנו הוא למנף את הפירמה שלנו לייצר הזדמנויות עבור נשים בכל מקום להגדיר את עצמן במונחים שלהן ולהשתמש בפלטפורמה שלנו כדי להכיר ולהאדיר את האינדיווידואליות ואת הגיון פעם אחר פעם".²⁰⁴

בדומה ללחץ החברתי שהופעל על Victoria's Secret, לאחרונה הופעל לחץ דומה על הדוגמנית הישראלית יעל שלביה להסיר מעמוד האינסטגרם שלה תמונה מקמפיין בין-לאומי חדש שבו היא מככבת. בתמונה המשדרת רזון קיצוני נראית הדוגמנית רזה מתמיד, וצלעותיה בולטות. בשל תגובות קשות שספגה, ובהן: "די לעודד תמונות של רזון קיצוני בבקשה", הסירה שלביה את התמונה מעמוד האינסטגרם שלה.²⁰⁵ עצם התגובות החריפות ברשת החברתית מעיד על מודעות ציבורית בישראל להשפעת התמונות המשדרות רזון קיצוני על בריאות הציבור. אלא שכאמור, דעתי היא כי אין לזהות בהכרח בין הדוגמניות לבין התעשייה. נכון יותר יהיה במקרים כגון אלה להכיר באחריותה של התעשייה ולהפנות את הזעם כלפי התעשייה המעודדת את שלביה ודוגמניות אחרות להפחית ממשקלן, ולא כלפי הדוגמניות עצמן.

בדומה, קיימות גם דוגמאות לפרסום הוגן של מותגים שהניב עבורם רווחים. אחת הדוגמאות הבולטות היא זו של מותג ההלבשה התחתונה "Aerie" (מותג של חברת "American Eagle"). לפי הנטען ניכרת עלייה בעשרים אחוזים ברווחיותו של המותג מאז שהוכרז לגביו בשנת 2014 על מדיניות שיווקית של היעדר מוחלט של עריכה גרפית. מדיניות זו כוללת היעדר עריכה של היקפי גוף והיעדרה של כל עריכה אחרת לרבות שינוי גון העור או החלקתו, בתמונות המוצגות בפרסומות המשווקות את המותג.²⁰⁶

ניתן אולי להסיק מכך, כי לצד השפעתה של החקיקה על שינוי סטנדרטים של התעשייה, קיימת השפעה משמעותית במיוחד של התמריץ הכלכלי לעשות כן. אשר על כן מציעים מק'ברידג' ועמיתיה לקבוע מנגנון של תמריצי מס עבור גופים מסחריים שלוקחים על עצמם כללים של פרסום הוגן.²⁰⁷ מסקנה זו אף מחזקת את הטענה בעד הכללת האפשרות להטיל קנס עונשי או עיצום כספי מנהלי בתיקונים עתידיים לחוק הדוגמניות.²⁰⁸ היא מצביעה על כך שגובה הקנסות צריך להיות משמעותי, כך שיבטל את הרווחיות הכרוכה בייצוגי יופי המסכנים את הבריאות, ושהחשיפה להם תיצר תמריץ שלילי לפעול בניגוד לחוק.

²⁰⁴ <https://www.victoriasecret.com/us/vs/vsnow/>
²⁰⁵ מערכת ICE "יעל שלביה חוגגת הישג אבל מושפלת: 'שלד בהגזמה, מחריד' ICE (3.11.2022)
<https://www.ice.co.il/social/news/article/906764>
²⁰⁶ Halie LeSavage, *Six Years of unretouched Photos Later, and Aerie is Still leading the Intimate's Industry*,
RETAIL BREW (Jan. 24, 2020), <https://www.retailbrew.com/stories/2020/01/24/six-years-unretouched-photos-later-aerie-still-leading-intimates-industry>
²⁰⁷ מק'ברידג' ואחי, לעיל ה"ש 14, בעמ' 20–30.
²⁰⁸ ראו לעיל בתת פרק ג.2.

אלא שלצד משמעותם של כלים משפטיים אלה, סקירה זו מצביעה על ערכו הבלתי מבוטל של הכוח המצוי בידי ציבור הצרכנים ועל יכולתו לחולל שינוי. כאשר ציבור הצרכנים מביע חוסר שביעות רצון מייצוגי גוף הפוגעים בבריאות הציבור, הדבר עלול לפגוע בצבירת ההון של התעשייה. ניצולן של הדוגמניות יחדל להיות רווחי, ולא יהיה לתעשייה כל תמריץ להמשיך לעשות כן. לפיכך, אם תרומתו של החוק היא בהעלאת מודעות הציבור לנזקים שגורמים ייצוגי גוף המשקפים רזון קיצוני, אזי למודעות זו יש פוטנציאל להיות מתורגמת להפעלת לחץ ציבורי על התעשייה לחדול מייצוגים מזיקים אלה.

ח. סיכום

מאמר זה מעלה לדיון את תפקידו של המשפט בטיפול בגורמים החברתיים להפרעות אכילה. את התפקיד הזה נוטל על עצמו חוק הדוגמניות הישראלי. לשם כך פורץ החוק את גבולות הדיכטומיה שבין הספרה ה"פרטית" לספרה ה"ציבורית". כמו כן הוא מכיר במגבלות אופייה ה"קישוריים" של ה"החלטה" של נשים לאמץ הרגלי אכילה שעלולים להביאן לפתח הפרעות אכילה ורואה אותה כנובעת מכניעה לתכתיבי אידיאל היופי, אשר תעשיית הדוגמנות משחקת תפקיד מרכזי בהנחלתם.

במבט ראשון תכליתו של החוק שובת לב. כך גם התשתית הרעיונית, המשקפת כלי חשיבה פמיניסטיים, העומדת בבסיסו. אלא שיישומיה החלקיים בלבד של אותה תשתית רעיונית מובילים לתוצאה מאכזבת ולגריעה מאפשרותו של החוק להגשים את תכליתו. במהלך חקיקתי שמטרתו המוצהרת הייתה הגנה על חופש העיסוק הן של התעשייה והן של הדוגמניות, עברה הצעת החוק המקורית "הצרת היקפים" משמעותית. תוצאתה מאפשרת לתעשייה להמשיך ולהפיק את רווחיה מייצוגי גוף של נשים המשדרים רזון קיצוני, ואילו דוגמניות בתת־משקל, אף אם הן כשירות בריאותית לעסוק במקצוע, מודרות מן העיסוק בו. חופש העיסוק של התעשייה זוכה אם כן להגנה על חשבון חופש העיסוק של הדוגמניות. אלא שהפגיעה בדוגמניות סמויה מהעין הציבורית בשל הזיהוי שבין הדוגמניות לתעשייה. על הגישה המזהה בין הדוגמניות לתעשייה ניתן ללמוד כבר מכותרתו הבלתי מדויקת של החוק: "החוק להגבלת משקל בתעשיית הדוגמנות". המשקל המוגבל הוא אך ורק משקלן של הדוגמניות, ואילו ייצוגי גוף בתת־משקל עודם נחלתה של התעשייה, וזאת בחסות החוק, אם כי בכפוף לחובת הבהרה בדבר שימוש בעריכה גרפית.

במאמר זה הראיתי כיצד בבואו להגן על חופש העיסוק, מציג החוק את הנרטיב של התעשייה, ולא את זה של הדוגמניות המועסקות על ידה. יתרה מכך, החוק מאפשר לתעשייה להשיא את רווחיה, אף אם הדבר נעשה על חשבוןן של הדוגמניות. אשר על כן העליתי כמה הצעות לתיקון החוק, אשר ייתכן שיהיה בהן כדי לשפר את השגת התכלית החשובה של מניעת הפרעות אכילה הן בקרב הציבור והן בקרב אוכלוסיית הדוגמניות.

הניתוח במאמר הוביל למסקנה כי כל עוד בחזית ערכיה של תעשיית הדוגמנות מוצבת צבירת ההון, הרי שיצירת חשש לפגיעה בצבירה זו עשויה לתרום להשגת השינוי המיוחל בשימוש שעושה התעשייה בייצוגי יופי. החוק אינו עושה זאת באופן ישיר, ונראה כי אף אינו מתיימר לעשות כן. אך תרומתו הצנועה להעלאת המודעות הציבורית להשלכות הבריאותיות של ייצוגי גוף בעולם הפרסום יכולה, אם כי בעקיפין, להוות צעד ראשון לקראת השמעת קולם של ציבור הצרכנים הקוראים ליצירת אותו שינוי. אם כך, מתוך שלא לשמה אולי יבוא לשמה.